

Бюро па дэмакратычных інстытутах и правах чалавека

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ

ПРЭЗІДЭНЦКІЯ ВЫБАРЫ
19 снежня 2010

Канчатковая Справаздача Місіі па назіранню за выбарамі БДІПЧ/АБСЕ

Варшава
22 лютага 2011

ЗМЕСТ

I. КАРОТКАЕ РЭЗЮМЭ 1
II. УВОДЗІНЫ І УДЗЯЧНАСЦІ 4
III. ПАЛІТЫЧНЫ КАНТЭКСТ 5
IV. ВЫБАРЧАЯ СІСТЭМА І ПРАВАВАЯ БАЗА 6
V. ВЫБАРЧАЯ АДМІНІСТРАЦЫЯ 8
VI. РЭГІСТРАЦЫЯ ВЫБАРШЧЫКАЎ 10
VII. РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДАТАЎ 10
VIII. ПЕРАДВЫБАРЧАЯ КАМПАНІЯ 11
IX. СМІ 13
A. МЕДЫЯ-АСЯРОДДЗЕ 13
B. ЗАКАНАДАЎЧАЯ БАЗА 14
C. МАНІТОРЫНГ МНВ БДІПЧ/АБСЕ 15
X. УДЗЕЛ ЖАНЧЫН 16
XI. УДЗЕЛ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ МЕНШАСЦЯЎ 17
XII. СКАРГІ І АПЕЛЯЦЫІ 17
XIII. МЯСЦОВЫЯ І МІЖНАРОДНЫЯ НАЗІРАЛЬНІКІ 19
XIV. ДАТЭРМІНОВАЕ ГАЛАСАВАННЕ, ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ І ПАДЛІК ГАЛАСОЎ 20
A. ДАТЭРМІНОВАЕ ГАЛАСАВАННЕ 20
B. ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ: АДЧЫНЕННЕ УЧАСТКАЎ І ПРАЦЭДУРА ГАЛАСАВАННЯ 22
C. ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ: ПАДЛІК ГАЛАСОЎ 23
XV. АПРАЦОЎКА І АБВЯШЧЭННЕ ВЫНІКАЎ 24
XVI. ПАДЗЕІ ПАСЛЯ ВЫБАРАЎ 24
XVII. РЭКАМЕНДАЦЫІ 26
А. ПРЫЯРЫТЭТНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ 26
Б. ЗАКАНАДАЎЧАЯ БАЗА 28
В. ВЫБАРЧАЯ АДМІНІСТРАЦЫЯ 28
Г. РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДАТАЎ 29
Д. РЭГІСТРАЦЫЯ ВЫБАРШЧЫКОЎ 29
Е. СМІ 29
Ж. ГАЛАСАВАННЕ, ПАДЛІК ГАЛАСОЎ, АПРАЦОЎКА І АБВЯШЧЭННЕ ВЫНІКАЎ 30
З. СКАРГІ І АПЕЛЯЦЫІ 30
ДАДАТАК: АФІЦЫЙНЫЯ ВЫНІКІ ВЫБАРАЎ 31
ІНФАРМАЦЫЯ ПРА БДІПЧ/АБСЕ 32

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ
ПРЭЗІДЭНЦКІЯ ВЫБАРЫ
19 Снежня 2010

Канчатковая справаздача Місіі па назіранню за выбарамі БДІПЧ/АБСЕ [1]

I. КАРОТКАЕ РЭЗЮМЭ

Па запрашэнні Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь да назірання за прэзідэнцкімі выбарамі 19 снежня 2010, і на аснове рэкамендацый Місіі па ацэнцы неабходнасці, Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДІПЧ / АБСЕ) адкрыла 15 лістапада Місію па назіранню за выбарамі (МНВ). БДІПЧ / АБСЕ рабіла ацэнку выбарчага працэсу для вызначэння яго адпаведнасці абавязальніцтвам у рамках АБСЕ, іншым міжнародным стандартам па дэмакратычных выбарах, а таксама нацыянальнаму заканадаўству. Для ажыццяўлення назірання ў дзень выбараў БДІПЧ/АБСЕ дзейнічала сумесна з дэлегацыямі назіральнікаў з Парламенцкай асамблеі АБСЕ (ПА АБСЕ).

Прэзідэнцкія выбары паказалі, што ў Беларусі наперадзе значны шлях да адпаведнасці сваім абавязацельствам у рамках АБСЕ. Назіральнікі адзначылі адсутнасць незалежнасці і непрадузятасці ў дзеяннях выбарчай адміністрацыі, нераўнапраўныя ўмовы для кандыдатаў і абмежаванае медыя-асяроддзе, а таксама сістэматычную адсутнасць празрыстасці на ўсіх этапах выбарчага працэсу. Вечар дня выбараў быў азмрочаны затрыманнямі амаль што ўсіх кандыдатаў у прэзідэнты, а таксама сотняў грамадзян, сярод якіх былі журналісты, змагары за правы чалавека і прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці. Беларускія ўлады неўзабаве абвясцілі аб тым, што шэраг удзельнікаў «несанкцыянаваных мерапрыемстваў» асуджаны судамі да адміністрацыйных арыштаў і штрафаў, акрамя гэтага былі ўзбуджаны крымінальныя справы пад назвай «масавыя беспарадкі». У той час, як большасць затрыманых былі вызвалены, некалькі дзесяткаў з іх, уключаючы трох былых кандыдатаў у прэзідэнты, працягваюць заставацца пад вартай на момант напісання дадзенай справаздачы. Адзін былы кандыдат у прэзідэнты быў змешчаны пад хатні арышт. У сваёй сукупнасці ўсе названыя фактары падарвалі давер да выбараў.

Змены, занесеныя ў студзені 2010 года ў Выбарчы кодэкс, адапвядалі некалькім даўнім рэкамендацыям БДІПЧ/АБСЕ: замена дазвольнай сістэмы правядзення агітацыйных мерапрыемстваў сістэмай апавяшчэння, палажэнне аб дэбатах паміж кандыдатамі ў дзяржаўных СМІ, магчымасць кандыдатаў выкарыстоўваць індывідуальныя фонды, новыя палажэнні, якія тычацца некаторых аспектаў датэрміновага галасавання. Нягледзячы на гэтыя значныя паляпшэнні, заканадаўчая база ўсё яшчэ не цалкам адпавядае абавязальніцтвам у рамках АБСЕ і іншым міжнародным стандартам, і ўсё яшчэ месціць значныя недапрацоўкі.

Станоўчым крокам магло стаць новае палажэнне аб магчымасці палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў намінаваць як мінімум адну трэць складу тэратэрыяльных выбарчых камиссий (ТВК) і участковых выбарчых камисий (УВК). Аднак у рэальнасці адсутнасць фармальных крытэрыяў адбору членаў камісій і дакладных працэдур знізіла эфектыўнасць гэтага палажэння. У той час як намінацыі ад арганізацый, якія лічацца прапрэзідэнцкім, былі практычна цалкам падтрыманы (93 адсотка для ТВК і УВК), намінацыі ад арганізацый, якія лічацца апазіцыйнымі, былі значна меньш паспяховымі (20 адсоткаў у ТВК і 17 адсоткаў для УВК). Намінацыі

---

[1] Дадзеная справаздача таксама даступна на беларускай і англійскай мовах. Толькі англійская версія з'яўляецца афіцыйным дакументам.

адхіляліся без належнага абгрунтавання. У склад ТВК і УВК пераважна ўваходзілі дзяржслужачыя з нязначнай доляй членаў палітычных партый. У іх складзе пераважныя большасць складалі прыхільнікі дзеючага прэзідэнта, што ставіць пад сумненне іх аб'ектыўнасць.

Цэнтральнай выбарчай камісіі (ЦВК) не хапала незалежнасці, бесстароннасці і калегіяльнасці. Яе пасяджэнні былі адкрыты для СМІ і назіральнікаў. Тэхнічныя аспекты выбарчага працэсу былі наогул добра ўрэгуляваныя. Важныя часткі заканадаўства, у асаблівасці датычна працэдуры падліку галасоў, застаюцца неадназначнымі. Адсутнасць дакладных кіруючых прынцыпаў ад ЦВК па іх імплементацыі прывяла да непаслядоўнага ужывання палажэнняў выбарчымі камісіямі.

Якасць і дакладнасць спісаў выбаршчыкаў па-ранейшаму выклікае сур'ёзную заклапочанасць, бо не існуе адзінага цэнтралізаванага камп'ютарызаваная рэестра. Складанне спісаў выбаршчыкаў вядзецца дэцэнтралізавана мясцовымі органамі ўлады па кожным выбарчым участку. Фармат спісу выбаршчыкаў і магчымасць унясення змяненняў аж да дня выбараў пакінуты ў сваёй большасці на меркаванне УВК. Спісы выбаршчыкаў не пераправяраюць на рэгіянальным або нацыянальным узроўні, не існуе і іншых ахоўных механізмаў супраць шматразовай рэгістрацыі і, як следства, шматразовага галасавання.

Рэгістрацыя кандыдатаў насіла інклюзіўны характар. Спіс з дзесяці кандыдатаў прадаставіў выбаршчыкам магчымасць сапраўднага выбара паміж палітычнымі альтэрнатывамі. Гэта збольшага з'явілась вынікам зменаў у заканадаўстве, якія палегчылі задачу збору подпісаў у падтрымку кандыдата. Аднак працэс праверкі сапраўднасці подпісаў недастаткова празрысты, бо кандыдатам, іх давераным асобам і назіральнікам не была прадастаўлена магчымасць назірання за гэтым працэсам.

Увогуле, умовы правядзення агітацыйнай кампаніі палепшыліся ў параўнанні з мінулымі выбарамі. У кандыдатаў была магчымасць бесперашкодна звяртацца да электарата. Аднак перадвыбарная кампанія была ахарактарызаваная адсутнасцю роўных умоў для дзеючага прэзідэнта і дзевяці іншых кандыдатаў, і была таксама адзначана выпадкамі аказання ціску, запалохваньня і злоўжывання адміністрацыйным рэсурсам для агітацыі на карысць дзеючага прэзідэнта. Абмежаваны доступ да рэсурсаў, уключаючы СМІ, малы аб'ём дзяржаўнага фінансавання і нізкі парог на агітацыйныя выдаткі - усё гэта абмежоўвала магчымасці кандыдатаў па правядзенню эфектыўнай кампаніі, у асаблівасці апазіцыйных кандыдатаў. На працягу ўсяго перыяду бачнасць кампаніі заставалася нізкай пры малым узроўні зацікаўленнасці з боку грамадскасці.

Адзначалася недахоп незалежнага і аб'ектыўнага асвятлення ў друку і электронных выданнях, нягледзячы на вялікую колькасць існуючых сродкаў масавай інфармацыі. Малы лік альтэрнатыўных крыніц інфармацыі значна знізіў магчымасць выбаршчыкаў зрабіць свядомы выбар. Свабода выказвання гарантуецца Канстытуцыяй. Аднак дадзеныя канстытуцыйныя правы абмяжоўваюцца заканадаўствам, у прыватнасці Законам аб СМІ 2009 года. У дадатак да гэтага,

пераслед і запалохванне журналістаў з'яўляецца адной з перашкод на шляху да свабоды СМІ.

Дзяржаўныя СМІ выканалі свае законныя абавязацельствы па прадастаўленні эфірнага часу і друкоўных плошчаў для ўсіх кандыдатаў. У якасці станоўчага кроку адзначана правядзенне двух дэбатаў у прамым эфіры паміж кандыдатамі, упершыню з 1994 года. Бясплатны эфірны час быў прадастаўлены без цэнзуры. У друкаваных СМІ инфармацыя пра дзеючага прэзідэнта и яго кампанию звычайнабыла размешчана на першай старонцы найбольш чытаных газет. Платформы іншых кандыдатаў друкаваліся на ўнутраных старонках і былі цэнзураваны.

Усе буйныя тэлеканалы з нацыянальным ахопам дэманстравалі значную прыхільнасць на карысць дзейючага прэзідэнта, прысвячаючы больш за 89% асноўных навінавых эфіраў асвятленню яго агітацыйнай і афіцыйнай дзейнасці; нават з улікам пераважнага становішча дзеючых кіраўнікоў дзяржаў - гэта зашмат. Тон асвятлення Прэзідэнта Лукашэнкі быў выключна станоўчым або нейтральным, у той час як асвятленне астатніх кандыдатаў насіла пераважна адмоўны характар, і ў некаторых выпадках было нейтральным

Існуючая заканадаўчая база не забяспечвае існаванне эфектыўнага механізму разгляду і задавальнення скаргаў і зваротаў, і не адпавядае абавязальніцтвам у рамках АБСЕ. Заканадаўства не прадугледжвае магчымасць абскарджання вынікаў выбараў у судзе і абскарджання дзеянняў ЦВК у Вярхоўным судзе. Нягледзячы на ўнясенне паляпшэнняў у заканадаўства, застаюцца неадназначныя палажэнні, якія прывялі да непаслядоўна і непразрыстымі разгляду скаргаў ЦВК. УВК і ТВК непаслядоўна выкарыстоўвалі імправізаваныя працэдуры пры разглядзе скаргаў.

Некаторыя станоўчыя змены датычыліся пытанняў забеспячэння бяспекі датэрміновага галасавання. Скрыні для галасавання зараз павінны былі апячатвацца для захоўвання ноччу ў прысутнасці назіральнікаў, таксама былі ўключаны патрабаванні складання і прадстаўлення пратакола па завяршэнні кожнага з пяці дзён датэрміновага галасавання. Аднак прынятыя меры не забяспечылі поўную надзейнасць датэрміновага галасавання, якое было дыскрэдытавана неналежным забеспячэннем бяспекі і нізкай якасцю выбарчых матэрыялаў і абсталявання. Выкарыстоўваліся пластылінавы пломбы, якія не забяспечвалі абарону ад пранікнення ўнутр скрыняў, а металічныя пячаткі былі ідэнтычныя па ўсёй краіне.

Пры тым, што агульны ход галасавання быў ацэнены як добры, сітуацыя значна пагоршылася пры падліку галасоў, што аннулявала ранейшыя крокі па паляпшэнні выбарчага працэсу. Назіральнікі ацанілі падлік галасоў як дрэнны ці вельмі дрэнны практычна на палове участкаў, на якіх вялося назіранне. Міжнародныя назіральнікі адзначалі відавочныя прыкметы ўкіду бюлетэняў і карэкціроўкі вынікаў. Падлік праходзіў пераважна ў цішыні і непразрыста, што значна зніжае ступень даверу да выбарчага працэсу. На больш чым трэці участкаў доступ назіральнікаў быў абмежаваны. Апрацоўка вынікаў была ацэненая як дрэнная або вельмі дрэнная ў выпадку кожнай пятай ТВК, у якой вялося назіранне.

25 снежня ЦВК абвясціла афіцыйныя вынікі выбараў, паводле якіх спадар Лукашэнка атрымаў 79.65 адсоткаў галасоў; каля 6.5 адсоткаў выбаршчыкаў прагаласавалі супраць усіх кандыдатаў. ЦВК не апублікавала вынікі з разбіўкай па ўчастках ні на сваім сайце, ні ў якім-небудзь іншым фармаце. Яўка выбаршчыкаў склала 90.65 адсоткаў.

II. УВОДЗІНЫ І ПАДЗЯКІ

Па запрашэнні Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь да назірання за прэзідэнцкімі выбарамі 19 снежня 2010, і на аснове рэкамендацый Місіі па ацэнцы неабходнасці, якая праводзіла ацэнку 27-29 верасня,[2] Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДІПЧ/АБСЕ) адчыніла 15 лістапада Місію па назіранні за выбарамі (МНВ). Місію БДІПЧ/АБСЕ ўзначаліў амбасадар Герт Арэнс. Яна ўключала 14 экспертаў цэнтральнай каманды і 40 доўгатэрміновых назіральнікаў з 26 краін-удзельніц АБСЕ. МНВ БДІПЧ/АБСЕ размяшчалася ў Мінску, доўгатэрміновыя назіральнікі былі размешчаны ў 20 рэгіянальных пунктах на працягу сваёй місіі

Для ажыццяўлення назірання ў дзень выбараў БДІПЧ / АБСЕ дзейнічала сумесна з дэлегацыямі назіральнікаў з Парламенцкай асамблеі АБСЕ (ПА АБСЕ). Г-н Тоні Лойд (Вялікабрытанія), кіраўнік дэлегацыі ПА АБСЕ, прызначаны на пасаду Адмысловага Каардынатара Дзеючым Старшынёй АБСЕ, узначаліў місію кароткатэрміновых назіральнікаў. У цэлым у назіранні за выбарамі прынялі ўдзел 452 кароткатэрміновых назіральніка, уключаючы 340, накіраваных краінамі-ўдзельніцамі, з 44 дзяржаў. За працэдурай датэрміновага галасавання назіранне вялося тры дні. У дзень выбараў назіранне за адчыненнем участкаў і галасаваннем вялося на 960 з 6390 выбарчых участкаў. За працэдурай падліку галасоў назіранне вялося на 162 участках, за працэсам апрацоўкі вынікаў назіранне вялося на 138 з 155 ТВК.

БДІПЧ/АБСЕ ацэньвала адпаведнасць выбарчага працэсу абавязальніцтвам у рамках АБСЕ, іншым міжнародным стандартам па дэмакратычных выбарах, а таксама нацыянальнаму заканадаўству. Дадзеная Выніковая Справаздача выдаецца за папярэднімі высновамі і заключэнням, апублікаванымі на прэс-канферэнцыі 20 снежня.[3]

Місія назіральнікаў выказвае падзяку Міністэрству замежных спраў, Цэнтральнай выбарчай камісіі, Адміністрацыі Прэзідэнта, дзяржаўным органам, кандыдатам, сродкам масавай інфармацыі і прадстаўнікам грамадзянскай супольнасці за супрацоўніцтва. Місія выказвае сваю ўдзячнасць Офісу АБСЕ ў Мінску, у цяперашні час закрытаму, амбасадам краін-удзельніц АБСЕ і міжнародным арганізацыям, акрэдытаваным у Рэспубліцы Беларусь, за аказаную падтрымку і супрацоўніцтва падчас размяшчэння Місіі.

2 http://www.osce.org/odihr/elections/73235.
3 Глядзі: http://www.osce.org/odihr/74638.

III. ПАЛІТЫЧНЫ КАНТЭКСТ

Правядзенне ў Рэспубліцы Беларусь прэзідэнцкіх выбараў 19 сьнежня 2010 было зацверджана рашэннем Палаты Прадстаўнікоў 14 верасня. Дадзеныя выбары праходзілі згодна з Канстытуцыяй, прынятай у 1994 годзе, якая змянялася двойчы пасродкам рэферэндуму: першы раз у 1996 годзе, пашырыўшы паўнамоцтвы прэзідэнта і усталяваўшы ў краіне двухпалатную парламенцкую сістэму, і ў 2004 годзе, калі было знята абмежаванне на колькасць паслядоўных прэзідэнцкіх тэрмінаў.[4] Аляксандр Лукашэнка з'яўляецца прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь з 1994 года.

Беларусь з'яўляецца прэзідэнцкай рэспублікай, дзе прэзідэнт мае шырокія паўнамоцтвы, уключаючы права роспуску верхняй і ніжняй палаты парламенту, выданні прэзідэнцкіх дэкрэтаў, якія маюць сілу закона ў адсутнасць заканадаўства, аб'явы надзвычайнага і ваеннага становішча. Прэзідэнт таксама мае права прызначаць шэсць з дванаццаці суддзяў, уключаючы старшыню, і здымаць ўсіх суддзяў Канстытуцыйнага суда. Больш таго, ён таксама мае правапрызначаць і здымаць ўсіх суддзяў, уключаючы старшыняў, Вярхоўнага суда і ўсіх іншых судоў Беларусі[5].

Палітычная сістэма характарызуецца слабой сістэмай палітычных партый. Палітычны плюралізм абмежаваны, так як з 15 зарэгістраваных палітычных партый большасць падтрымлівае Прэзідэнта Лукашэнку. Палітычная апазіцыя дзейнаму прэзідэнту адсутнічае ў складзе абедзвюх палат парламенту.

Свабода мірнага сходу прадастаўлена не цалкам, а магчымасць адкрытага выказвання меркавання абмежаваная ўжо больш за дзесяць гадоў. У той час, як заканадаўства забяспечвае свабоду аб'яднанняў, на практыцы ўрад абмяжоўвае дзейнасць палітычных партый, арганізацый грамадзянскай супольнасці і іншых грамадскіх аб'яднанняў, якія выступаюць у апазіцыі да прэзідэнта. Згодна з заканадаўствам, грамадскія арганізацыі павінны мець юрыдычны адрас у нежылым будынку.[6] Няўрадавыя арганізацыі, якія выступаюць з крытыкай ўрада, і апазіцыйныя партыі часцяком сутыкаюцца з цяжкасцямі ў пошуку падыходных офісных памяшканняў. Неадпаведнасць патрабаванню аб наяўнасці юрыдычнага адрасу ў нежылым памяшканні часцяком выкарыстоўвалася Міністэрствам юстыцыі для адклікання рэгістрацыі або адмовы ў рэгістрацыі арганізацыям, апазіцыйным да ўлады, і крымінальнага пераследу іх прыхільнікаў. Удзел у мерапрыемствах, якія праводзяцца ад імя незарэгістраваных палітычных партый ці іншых грамадскіх

---

4 Камісія Савета Еўропы за Дэмакратыю праз права (Венецыянская камісія) заявіла, што «пытанне правамоцнасці вылучэння кандыдатуры г-на Лукашэнку на прэзідэнцкі пост на маючых адбыцца выбарах ідзе ў прамую і відавочную супярэчнасць з дадзеным законам [канстытуцыяй]. Такім чынам, яно не можа вырашацца з дапамогай рэфэрэндуму ». Гл. «Заключэнне Венецыянскай камісіі адносна рэфэрэндуму ў Беларусі 17 кастрычніка 2004 года", прынятае на 60м Пленарным пасяджэнні, параграф 7, http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-AD(2004)029-e.asp. Місія БДІПЧ / АБСЕ ажыццяўляла назіранне за парламенцкімі выбарамі, праведзенымі паралельна з рэферэндумам, аднак не за рэферэндумам.

5 Абласныя суды, Мінскі гарадскі суд, Беларускі ваенны трыбунал, раённыя суды, раённыя трыбуналы і іншыя гаспадарчыя суды.

6 Артыкул 272 Грамадзянскага Кодэкса Рэспублікі Беларусь.

аб'яднанняў, з'яўляецца крымінальна каральнай дзеяй, што цягне за сабой турэмнае зняволенне на тэрмін да двух гадоў.[7]

IV. ВЫБАРЧАЯ СІСТЭМА І ПРАВАВАЯ БАЗА

Прэзідэнт абіраецца на пяцігадовы тэрмін пасродкам выбараў у два туры па мажарытарнаму прынцыпу ў рамках адзінай нацыянальнай выбарчай акругі. У вапыдку, калі ніхто з кандыдатаў не здоляе набраць больш за 50% пададзеных галасоў у першым туры, уключаючы «несапраўдныя бюлетэні» і галасы «супраць усіх», то праз два тыдні праводзіцца другі тур галасавання з удзелам двух кандыдатаў, якія набралі найбольшую колькасць галасоў у першым туры. Для прызнання выбараў адбыўшыміся, яўка выбаршчыкаў павінна скласці больш за 50% ад агульнай колькасці зарэгістраваных выбаршчыкаў. У выпадку прызнання выбараў не адбыушыміся паўторныя выбары таксама патрабуюць яўкі не ніжэй за 50%.

Асноўныя палажэнні аб выбарах змешчаны ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і Выбарчым кодэксе. Канстытуцыя гарантуе ўсеагульнае, роўнае і непасрэднае права волевыяўлення пасродкам тайнага галасавання. Прававая база таксама ўключае Закон об СМІ, Закон аб масавых мерапрыемствах, адпаведныя палажэнні Крымінальнага кодэкса¸ Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях, Грамадзянска-працэсуальнага кодэкса, а таксама пастановы ЦВК.

Унесеныя ў студзені 2010 года ў Выбарчы кодэкс змены ўлічваюць некаторыя даўнія рэкамендацыі БДІПЧ/АБСЕ.[8] Значныя станоўчыя змены ўключаюць замену дазвольнай сістэмы правядзення грамадскіх сходаў неабходнасцю двухдзённага паведамлення кандыдатамі або іх даверанымі асобамі, а таксама палажэнне аб трансляцыі дэбатаў паміж кандыдатамі дзяржаўнымі СМІ, магчымасць стварэння прыватных передвыбарных фондаў. Змены таксама тычыліся працэдуры датэрміновага галасавання, уключаючы патрабаванні складання пратаколу па завяршэнні кожнага з пяці дзён датэрміновага галасавання. Акрамя гэтага, Выбарчы кодэкс у новай рэдакцыі патрабуе, каб склад УВК і ТВК як мінімум на 30% уключаў прадстаўнікоў палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў. У канчатковым выніку, рашэнні аб фарміраванні УВК і ТВК можна аспрэчваць у судзе адпаведнага ўзроўню.

---

7 Артыкул 193[1] Крымінальнага Кодэкса Рэспублікі Беларусь. Мноства вынікау Камісіі ААН па правах чалавека, якія паказваюць на парушэнні Рэспублікай Беларусь правоў на свабоду аб'яднанняў (артыкул 22 МПГПП) не былі прынятыя да увагі Урадам Рэспублікі Беларусь (асобныя паведамлення 1039/2001, 1274/2004, 1296/2004, 1383/2005).

8 Папярэднія справаздачы аб назіранні за выбарамі ў Беларусі БДІПЧ/АБСЕ даступныя па адрасе: http://www.osce.org/odihr/elections/belarus. Падрабязны аналіз апошніх змяненняў змяшчаецца ў Сумесным заключэнні Венецыянскай камісіі і БДІПЧ АБСЕ аб зменах у Выбарчым кодэксе Рэспублікі Беларусь ад 17 снежня 2009 года, прынятым Саветам па дэмакратычных выбарах на 33м пасяджэнні (Венецыя, 3 Чэрвень 2010), і таксама Венецыянскай камісіяй на 83-м пленарным пасяджэнні (Венецыя, 4 Чэрвень 2010) (Сумеснае заключэнне 2010):
http://www.osce.org/odihr/elections/belarus/68711.

Нягледзячы на паляпшэнні, прававая сістэма па-ранейшаму не адпавядае абавязацельствам перад АБСЕ і іншым міжнародным стандартам, і ўсё яшчэ змяшчае сур'ёзныя недахопы.

Асобы, якія знаходзяцца ў дасудовым зняволенні і адбываюць пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі за любыя крымінальныя парушэнні, не маюць права голасу або быць выбранымі.[9] Адмова ў праве голасу асобам, якія знаходзяцца ў зняволенні, не адпавядае прынцыпу прэзумпцыі невінаватасці, што супярэчыць параграфу 5.19 Капенгагенскага дакумента АБСЕ.[10] Больш таго, адмова ў выбарчам праве ў незалежнасці ад віду здзейсненага злачынства, можна разглядаць як неадпаведнасць міжнародна-прынятай практыцы па прынцыпу ўніверсальнасці.[11] Да таго ж Выбарчы кодэкс забараняе асобам, ранейшыя судзімасці якіх не былі знятыя, балатавацца на прэзідэнцкі пост.[12] Міжнародны перадавы вопыт сведчыць аб тым, што пазбаўленьне палітычных правоў павінна быць прапарцыйна цяжару ўчыненага злачынства, а іх аднаўленне павінна вырабляцца аўтаматычна па адбыцці асобай тэрміна зняволення.[13]

Змяненне, якое датычыцца папярэдняга паведамлення пры правядзенні агітацыйнага мерапрыемства, сустрэчы ці дэманстрацыі, з'яўляецца значным крокам наперад. Гэтае становішча, аднак, тычыцца толькі збору подпісаў і агітацыйных мерапрыемстваў, якія праводзяцца кандыдатамі і іх даверанымі асобамі. У выпадках арганізацыі масавых мерапрыемстваў іншымі ўдзельнікамі выбарчага працэсу, па-ранейшаму патрабуецца атрыманне дазволу ў мясцовых органаў улады за 5 ці 15 дзён да даты мерапрыемства.[14] Гэтае становішча ўяўляецца праблематычным ў святле параграфа 09/02 Капенгагенскага дакумента АБСЕ аб свабодзе мірнага сходу.[15]

---

9 Артыкул 64 Канстытуцыі і Артыкул 4 Выбарчага кодэкса.

10 Артыкул 13 Крымінальна-працэсуальнага кодэкса; паводле параграфу 5.19 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года "кожны лічыцца невінаватым да таго часу, пакуль віна яго не будзе даказаная паводле закона".

11 Параграф 7.3 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года абвяшчае, што краіны-ўдзельніцы "гарантуюць ўсеагульнае і роўнае права голасу дарослым грамадзянам". Агульная заўвага №. 25 (1996) да Артыкулу 25 Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах Камісіі ААН па правах чалавека, абвяшчае, што падставы для пазбаўлення права голасу павінны быць "аб'ектыўнымі і разумнымі" (пункт 14). У дадатак да вышэйсказанага, і хоць Беларусь і не з'яўляецца удзельнікам Рады Еўропы, Еўрапейскі Суд па правах чалавека дае аўтарытэтнае тлумачэнне значэння ўсеагульнага права голасу. Суд сцвярджае, што абмежаванне права голасу можа быць уведзена толькі ў тым выпадку, калі зняволены асуджаны за злачынства такога сур'ёзнага характару, што пазбаўленне права голасу з'яўляецца адпаведным пакараннем, глядзіце таксама справа Хірст супраць Вялікабрытаніі (2005) і Фродль супраць Аўстрыі (2010).

12 Артыкул 60 Выбарчага кодэкса.

13 ЦВК выдала пастанову, якая дазваляе грамадзянам, асуджаным за дробныя або адміністрацыйныя правапарушэнні, галасаваць з дапамогай мабільных скрыняў той УВК, да якой тэрытарыяльна прыпісана месца адбывання пакарання; Пастанова 152 ад 30 лістапада 2010 г.

14 Артыкул 5 Закона аб масавых мерапрыемствах (апошнія змяненні ўнесены ў 2010 годзе) патрабуе атрымання дазволу за пяць дзён да даты правядзення мерапрыемства ў выпадку, калі мерапрыемства носіць агітацыйны характар. Ва ўсіх іншых выпадках тэрмін атрымання дазволу - за 15 дзён да вызначанай даты.

15 Параграф 09/02 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года абвяшчае, што «у кожнага павінна быць права на мірны сход і дэманстрацыі».

Існуючая заканадаўчая база не ўтрымлівае механізмаў па забеспячэнні надзейнасці галасавання, падліку галасоў і апрацоўкі вынікаў у дзень выбараў. Адсутнасць падрабязна прапісаных працэдур па падліку галасоў і апрацоўцы вынікаў застаецца крыніцай праблем. Больш таго, выбарчае заканадаўства не патрабуе ад УВК ажыццяуляць падлік ўслых, што дазволіла б ажыццяўляць належны назіранне за працэсам, ці дэманстраваць бюлетэні прысутным, уключаючы назіральнікаў. Выбарчы кодэкс не месціць патрабаванняў апублікавання папярэдніх і выніковых разукрупненных вынікаў выбараў. Усё вышэйпералічанае разам значна падрывае давер грамадскасці да выбарчага працэсу.

V. ВЫБАРЧАЯ АДМІНІСТРАЦЫЯ

Арганізацыяй прэзідэнцкіх выбараў займалася трохузроўневая выбарчая адміністрацыя, якая ўключае Цэнтральную камісію па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў (ЦВК), 155 тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВК) і 6390 участковых выбарчых камісій (УВК). Для галасавання за мяжой былі створаныя камісіі 45-і выбарчых участкаў, адчыненых ў дыпламатычных місіях Рэспублікі Беларусь.

ЦВК з'яўляецца органам, які працуе на сталай аснове з мандатам на пяцігадовы тэрмін. Тэрмін дзеяння цяперашняга складу ЦВК заканчваецца ў 2012 годзе. Згодна з Канстытуцыяй і Выбарчым Кодэксам, прэзідэнт прызначае шэсць з дванаццаці членаў ЦВК, уключаючы старшыню, і можа распусціць ўвесь склад ЦВК.[16] Іншыя шэсць членаў выбіраюцца непрамым чынам Саветам Рэспублікі (верхняй палатай Парламента). Падобныя шырокія паўнамоцтвы прэзідэнта ставяць пад сумнеў незалежнасць і непрадузятасць асноўнага выбарчага органа краіны, якія адказвае за арганізацыю і правядзенне прэзідэнцкіх выбараў, уключаючы рэгістрацыю і водгук рэгістрацыі кандыдатаў. У ходзе дадзеных выбараў ЦВК дзейнічала пераважна ў інтарэсах дзеючага прэзідэнта.[17]

Кожнаму зарэгістраванаму кандыдату было прадастаўлена права прызначыць аднаго прадстаўніка з правам дарадчага голасу для ўдзелу ў пасяджэннях ЦВК. Гэтым членам было дазволена прапаноўваць тэмы да абмеркавання і знаёміцца з дакументамі ЦВК, аднак права голасу ў іх не было і іх каментары не рэгістраваліся. Пры тым, што наяўнасць прадстаўнікоў з правам дарадчага голасу зрабіла працу ЦВК больш празрыстай, гэта не падвысіла эфектыўнасць ўдзелу кандыдатаў і палітычных партый у працы выбарчай адміністрацыі.

ЦВК прыняла ўсе рашэнні, прадугледжаныя Выбарчым кодэксам, ва ўстаноўленыя тэрміны, і яе пасяджэння былі адкрыты для акрэдытаваных назіральнікаў і СМІ. За некалькімі выключэннямі, 126 рашэнняў ЦВК па выбарах былі прыняты

---

16 Артыкул 84, параграф 4 і параграф 10 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь; артыкул 32 Выбарчага кодэкса.

17 У ходзе пасяджэння 9 лістапада па разгляду скаргаў ЦВК прадэманстравала сваю відавочную падтрымку дзеючага прэзідэнта. Кіраўнік ЦВК неаднаразова адкрыта выказвала сваё захапленне прэзідэнтам Лукашэнка. Інтэрв'ю Еўрапейскага радыё для Беларусі: http://euroradio.by/ru/1098/reports/43037/?autofresh=1.

аднагалосна без рэгістрацыі асаблівых меркаванняў. Рашэнні, якія насілі юрыдычны характар, публікаваліся на сайце ЦВК, які таксама утрымліваў інфармацыю агульнага характару і аб'явы. Аднак важныя рашэнні, якія датычыліся тэхнічных момантаў падрыхтоўкі, былі апушчаны.[18]

Мясцовыя ўлады прызначылі склад ТВК і УВК ў прадугледжаныя тэрміны. Упершыню ў палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў было права намінаваць як мінімум адну трэць складу ТВК і УВК. Аднак на практыцы адсутнасць фармальных крытэрыяў адбору членаў камісій і дакладных працэдур знізіла эфектыўнасць гэтага палажэння. Як следства, падчас дадзеных выбараў мясцовыя ўлады тлумачылі і рэалізоўвалі паказанае палажэнне ў шкоду палітычным партыям, уключаючы ў склад камісій больш прадстаўнікоў грамадскіх аб'яднанняў.[19]

Больш таго, сцвярджалася большасць намінацый ад арганізацый, якія падтрымліваюць дзеючага прэзідэнта. З 781 намінацыі ў склад ТВК, зацверджаны былі 729 (93% паспяховых намінацый). Для параўнання, арганізацыі, якія лічацца апазіцыйнымі, намінавалі 72 чалавекі, з якіх зацверджаны былі толькі 14 (20%). Гэтая група складала толькі 0.7% ад агульнай колькасці членаў ТВК. Большасць мясцовых органаў улады адмовіліся паведаміць службовае становішча прызначаных членаў ТВК, аднак назіранне паказала, што ў выбарчым працэсе пераважна дамінавалі і кіравалі дзяржслужачыя.[20]

Падобная сітуацыя адзначана і на ўзроўні УВК. З 25 492 намінацый ад арганізацый, якія лічацца прапрэзідэнцкім, зацверджана было 23 689 членаў (93 адсоткі). З 1073 намінацый ад арганізацый, якія лічацца апазіцыйнымі, зацверджаны былі 183 члена (17 адсоткаў). Гэтыя 183 чалавекі склалі 0.26 адсотка ад агульнай колькасці членаў УВК.

ТВК арганізоўвалі навучальныя семінары па працы ў дзень выбараў для старшыняў УВК, іх намеснікаў і сакратароў. Назіральнікі БДІПЧ / АБСЕ адзначалі адсутнасць адзінства ў навучанні працэдурам падліку галасоў. Рашэнне ЦВК, што прадпісвалі старшыням УВК "даць назіральнікам рэальную магчымасць па назіранні за працэдурай падліку галасоў» не было аднастайна выканана. Новае становішча было праігнаравана ў рамках дзесяці з сарака наведаных трэнінгаў.[21]

Ні Выбарчы кодэкс, ні ЦВК не рэгулявалі належным чынам якасць і стандарты агітацыйных матэрыялаў. Выбарчы інвентар, такі як скрыні для галасавання, кабіны

---

18 Правілы працэдур ЦВК паказваюць на тое, што ўсе рашэнні ЦВК павінны публікавацца на сайце ЦВК. Гл. параграф 5, частка 37 Правілаў працэдур ЦВК (http://www.rec.gov.by/english.html).

19 Канчатковы склад ТВК налічваў 6% намінантаў ад палітычных партый і 44% намінантаў ад грамадскіх аб'яднанняў. Склад УВК уключаў 2.5% намінантаў ад палітычных партый і 39.3% намінантаў ад грамадскіх аб'яднанняў.

20 МНВ БДІПЧ / АБСЕ збірала інфармацыю аб службовым становішчы членаў 44 цікаў. Напрыклад, у ТВК ў Драгічыне, Століне, Ліёзна, Клецку, Шуміліне і Бабруйску ў кожным выпадку ў складзе прысутнічалі тры члены мясцовай адміністрацыі, у той час як ТВК ў Гарадку, Копылі, Нясвіжы, Любані і Маладзечна мелі ў сваім складзе па шэсць прадстаўнікоў мясцовай адміністрацыі.

21 Пастанова № 95 змяняе пастанову № 45, у якой змяшчаюцца кіруючыя прынцыпы для УВК. Назіральнікі БДІПЧ / АБСЕ прысутнічалі на 40 навучальных семінарах.

для галасавання, афіцыйныя металічныя адбіткі і пячаткі былі прадастаўлены мясцовымі органамі ўлады. ЦВК толькі прадпісала адрозненні ў памерах паміж стацыянарнымі скрынямі, мабільнымі скрынямі і скрынямі для датэрміновага галасавання, а таксама спосаб нанясення пластыліну (сургуча) пры апячатванні скрыняў для галасавання.

VI. РЭГІСТРАЦЫЯ ВЫБАРШЧЫКАЎ

Грамадзяне з пастаянным або часовым месцам пражывання, старэйшыя за 18 гадоў маюць права прагаласаваць на выбарчым участку па месцы іх рэгістрацыі (пастаяннага або часовага пражывання).

Спісы выбаршчыкаў складаюцца мясцовымі органамі ўлады на ўзроўні ўчасткаў, цэнтралізаванага рэестра выбаршчыкаў на ўзроўні вышэй за УВК не існуе. У абавязкі УВК ўваходзіць праверка і абнаўленне спісаў выбаршчыкаў пасродкам абыходу дамоў. Паводле заканадаўства, УВК апублікавала спісы выбаршчыкаў 3 снежня для праверкі з боку насельніцтва. Выбарчы кодэкс патрабуе, каб спісы выбаршчыкаў абнаўляліся да канца галасавання пры прад'яўленні выбаршчыкамі пашпарту. У той час як гэта становішча можа служыць больш эфектыўнаму выкананню права голасу грамадзян, не існуе нацыянальнай сістэмы праверкі або іншых механізмаў папярэджання множнай рэгістрацыі выбаршчыкаў і шматразовага галасавання.[22]

VII. РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДЫТАЎ

Для таго, каб мець права вылучацца на прэзідэнцкі пост, асоба павінна быць грамадзянінам Рэспублікі Беларусь з нараджэння, мець узрост не меньш за 35 гадоў, і пражываць у краіне пастаянна на працягу не меньш дзесяці гадоў непасрэдна перад выбарамі.

Рэгістрацыя кандыдатаў насіла інклюзіўны характар. Кандыдаты павінны былі вылучацца ініцыятыўнымі групамі выбаршчыкаў колькасцю не менш за 100 чалавек, у падтрымку вылучэння неабходна было прадаставіць 100000 сапраўдных подпісаў выбаршчыкаў. У той час як збор подпісаў у падтрымку кандыдата з'яўляецца прымальным патрабаваннем, названыя лічбы могуць лічыцца занадта высокімі, улічваючы, што ў ініцыятыўных груп можа не быць рэсурсаў або структуры для збору такой колькасці подпісаў у кароткі тэрмін. Гэта мае яшчэ большае значэнне з улікам таго, што палітычным партыям не дазволена вылучаць

---

22 Напрыклад, выбаршчыкі, якія прагаласавалі раней на ўчастку па адрасе іх часовага пражывання, маглі далей ўнесці сябе ў спісы на ўчастку па адрасе сваёй рэгістрацыі. Дэкрэт прэзідэнта № 413 ад 7 верасня 2007 «Аб удасканаленні сістэмы ўліку грамадзян па месцы жыхарства і месцы знаходжання» параграф 03/02 абвяшчае, што выкарыстоўваўся раней штамп у пашпарце для рэгістрацыі па адрасе замяняецца даведкай аб рэгістрацыі, якая выдаецца асобным лістом, не прымацоўваюцца да пашпарце. Шматразовая рэгістрацыя таксама была магчымая з прычыны таго, што крайні тэрмін складання спісаў выбаршчыкаў у медыцынскіх установах складаў два дні да выбараў, гэта значыць, трэці дзень перыяду датэрміновага галасавання. Выбаршчык мог унесці сябе ў спіс у установе аховы здароўя, прагаласаваўшы датэрмінова на звычайным выбарчым участку.

кандыдатаў. У якасці станоўчай змены патэнцыйным кандыдатам былі прадастаўлены больш шырокія магчымасці па збору подпісаў ва ўсіх месцах, дзе гэта не было асобна забаронена мясцовымі ўладамі.

ТВК правяралі сапраўднасць подпісаў у падтрымку прэтэндэнтаў на працягу дзесяці дзён пасля іх падачы. Аднак працэс праверкі сапраўднасці подпісаў недастаткова рэгламентаваны. Выбарчы кодэкс не ўстанаўлівае дакладных працэдур для адбору і праверкі узораў подпісаў. Больш таго, кандыдатам, іх давераным асобам і назіральнікам не было прадастаўлена магчымасці назірання за гэтым працэсам, і было немагчыма пераканацца ў правільнасці вынікаў праверкі подпісаў.

18 лістапада ЦВК зарэгістравала дзесяць кандыдатаў у прэзідэнты: Р. Кастусёва, А. Лукашэнка, А. Міхалевіча, У. Някляева, Я. Раманчука, В. Рымашэўскага, А. Саннікава, М. Статкевіча, В. Цярэшчанка, і Д. Вуса. ЦВК адмовіла ў рэгістрацыі В. Правальскаму на падставе колькасці несапраўдных подпісаў. Спіс з дзесяці кандыдатаў прадаставіў выбаршчыкам магчымасць сапраўднага выбару паміж палітычнымі альтэрнатывамі.

VIII. ПЕРАДВЫБАРЧАЯ АГІТАЦЫЯ

Перадвыбарная агітацыя стартавала 18 лістапада у дзень, калі ЦВК зарэгістравала апошніх кандыдатаў. Яна характарызавалася адсутнасцю аднастайнага канкурэнтнага асяроддзя і няроўнай барацьбой паміж дзеючым прэзідэнтам і групай з дзевяці прэтэндэнтаў.

На працягу ўсяго агітацыйнага перыяду агульная бачнасць кампаніі заставалася на нізкім узроўні. Усе кандыдаты праводзілі малыя і сярэднія мітынгі, сустракаліся з выбаршчыкамі, практыкавалі пакватэрную агітацыю і, у абмежаванай ступені, выкарыстоўвалі друкаваныя агітацыйныя матэрыялы. Пяць кандыдатаў[23] паведамлялі аб складанасцях ў вырабе агітацыйных друкаваных матэрыялаў, паказваючы на адмовы друкарняў прымаць заказы з прычыны ціску з боку Камітэта Дзяржаўнай Бяспекі (КДБ).

Мясцовыя ўлады павінны былі выдзеліць месца для размяшчэння агітацыйных матэрыялаў і правядзення агітацыйных мерапрыемстваў. МНВ БДІПЧ/АБСЕ адзначала выпадкі, калі аб'явы і плакаты аб правядзенні мерапрыемстваў апазіцыі здымаліся, скажаліся і зафарбоўваліся[24], а некаторыя апазіцыйныя кандыдаты[25] паказвалі на тое, што дзеячы іх каманд падвяргаліся праследам з боку праваахоўных органаў. 24 лістапада ў Менску падчас распаўсюджвання лістовак кандыдата Саннікава быў збіты актывіст апазіцыі, а 8 снежня агітацыйныя матэрыялы кандыдата Статкевіча былі канфіскаваныя міліцыяй. Падчас ходу

[23] Кандыдаты Кастусёў, Някляеў, Раманчук, Саннікаў і Статкевіч.
[24] Кандыдата Рымашэўскага ў Оршы, Мастах, Бабруйску і кандыдата Саннікава ў Слуцку, Гомелі, Магілёве.
[25] Кандыдаты Някляеў, Раманчук, Рымашэўскі і Саннікаў.

кампаніі ЦВК вынесла папярэджанні двум кандыдатам, а Генеральная пракуратура - пяці.[26]

У пачатку агітацыйнага перыяду некаторыя кандыдаты[27] скардзіліся на непрыдатнасць выдзеленых месцаў для правядзення агітацыйных мерапрыемстваў. У большасці выпадкаў кандыдаты абскардзілі рашэнні мясцовых улад і ім былі прадастаўлены іншыя памяшканні. МНВ БДІПЧ/АБСЕ адзначала, што ў сельскай мясцовасці мясцовыя ўлады ўжывалі больш абмяжавальны падыход, чым у абласных цэнтрах і ў Мінску.

Па ўсёй краіне МНВ БДІПЧ/АБСЕ назірала за правядзеннем 92 агітацыйных мерапрыемстваў і сустрэч з кандыдатамі, на якіх была магчымасць бесперашкодна данесці свае ідэі да электарату. Кандыдаты Саннікаў і Някляеў арганізавалі больш агітацыйных мерапрыемстваў, чым астатнія кандыдаты, у той час як агітацыйныя мерапрыемствы ў карысць дзейнага прэзідэнта праводзіліся ў асноўным яго даверанымі асобамі, а не ім самім.

МНВ БДІПЧ/АБСЕ адзначала выпадкі злоўжывання адміністрацыйным рэсурсам для агітацыі на карысць пераабрання дзеючага прэзідэнта. Кампанія прэзідэнта Лукашэнкі значным чынам была рэалізавана пасродкам Чацвёртага Усебеларускага Народнага Сходу,[28] які хоць і не з'яўляўся форумам для передвыбарчай агітацыі, але стаў асноўным мерапрыемствам перадвыбарчага перыяду. Дэлегаты з'езду атрымалі бытавую тэхніку за ўдзел. У рэгіёнах кампанія прэзідэнта Лукашэнкі праводзілася прдстаўніцтвамі аб'яднання *Белая Русь*,[29] якія ў якасці выбарчых штабоў звычайна размяшчаліся ў будынках мясцовых органаў.[30] Больш за то, члены адміністрацыі прэзідэнта часцяком ўваходзілі ў склад мясцовых прэзідэнцкіх агітацыйных каманд. Такі прынцып супярэчыць параграфу 5.4 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.[31]

---

26 ЦВК вынесла папярэджанне кандыдатам Рымашэўскага і Статкевічу за арганізацыю несанкцыянаванага мітынгу на Кастрычніцкай плошчы 24 лістапада ў Мінску. 9 снежня Генеральная пракуратура зрабіла папярэджанне пяці кандыдатам (Някляеву, Саннікаву, Раманчуку, Рымашэўскаму і Статкевічу) за 'недапушчальнасць падрыхтоўкі і арганізацыі несанкцыянаванага масавага мерапрыемства'.

27 Кандыдаты Кастусёў, Міхалевіч, Рымашэўскі, Саннікаў і Статкевіч.

28 13 кастрычніка прэзідэнт Лукашэнка падпісаў указ аб скліканні Чацвёртага Усебеларускага Народнага Сходу 6 і 7 снежня. Гэты Сход з'яўляецца агульным пасяджэннем беларускага ўрада з прдстаўнікамі ўсіх галін ўрада і кіраўнікамі прадпрыемстваў. Прызначэннем Сходу было прадастаўленне дзейнаму прэзідэнту аўдыторыі для справаздачы аб поспехах за перыяд 2006-2010 г. і агучвання планаў на наступную пяцігодку. Сход налічваў каля 2500 дэлегатаў. З кандыдатаў удзельнічаў толькі дзеючы прэзідэнт.

29 *Белая Русь* - беларускае грамадскае аб'яднанне, створанае ў 2007 годзе, для «аказання пастаяннай падтрымкі кіраўніцтву краіны ў папярэджанні, выяўленні і пераадоленні недахопаў дзейнасці дзяржаўных уладаў». Старшыня аб'яднання Белая Русь з'яўляўся кіраўніком кампаніі дзеючага прэзідэнта.

30 29 лістапада 2010 года ў працоўны час прайшла сустрэча дзеючага прэзідэнта з яго даверанымі асобамі ў ўрадавым будынку. ЦВК не ўгледзеў ў гэтай падзеі агітацыі (Рашэнне № 158 і № 159 ад 9 снежня 2010 года).

31 Параграфы 5.4 Капенгагенскага дакумента прапануюць «выразны падзел паміж дзяржавай і палітычнымі партыямі».

Мноства агітацыйных мерапрыемстваў наведвалі студэнты, настаўнікі і супрацоўнікі буйных дзяржаўных прадпрыемстваў. У некалькіх выпадках ўдзельнікі пацвярджалі МНВ БДІПЧ/АБСЕ, што іх выкладчыкі, кіраўнікі ідэалагічных аддзелаў прадпрыемстваў схілялі іх да наведвання агітацыйных мерапрыемстваў дзеючага прэзідэнта ў абмен на аплачаны непрацоўны час.[32] Некаторыя з удзельнікаў таксама пацвердзілі, што на іх аказваўся ціск з мэтай схілення іх для галасавання за дзеючага прэзідэнта і ўдзелу ў папярэднім галасаванні. Падобная практыка супярэчыць параграфу 7.7 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.[33]

Станоўчым крокам у нядаўніх змяненнях стала магчымасць кандыдатаў ствараць індывідуальныя фонды для прыцягнення прыватных сродкаў ад грамадзян і юрыдычных асоб. З кандыдатаў толькі Лукашэнка, Някляеў і Саннікаў[34] атрымалі значныя паступлення.[35] Кожнаму кандыдату былі вылучаны сродкі ў памеры 2300 «базавых адзінак», што складае каля 19 500 еўра, на выраб друкаваных матэрыялаў.[36] Устаноўленыя абмежаванні на паступленні сродкаў і агульны бюджэт кампаніі апынуліся занадта нізкімі, а сродкі - недастатковымі для правядзення кандыдатамі эфектыўнай і мэтанакіраванай кампаніі.[37]

IX. СМІ

A. МЕДЫЯ-АСЯРОДДЗЕ

У Рэспубліцы Беларусь дзейнічае 77 тэлевізійных станцый, 9 інфармацыйных агенцтваў і больш за 1300 друкаваных выданняў.[38] Нягледзячы на гэтакі значны лік, адзначаецца агульны недахоп незалежнага і аб'ектыўнага асвятлення. Адсутнасць альтэрнатыўных крыніц інфармацыі зніжае магчымасць выбаршчыкаў зрабіць свядомы выбар у ходзе выбарчай кампаніі. Гэта супярэчыць палажэнням параграфа 7.8 Капенгагенскага дакумента АБСЕ 1990 года.[39] Дзяржава кантралюе нацыянальныя вяшчальныя сродкі, а таксама сеткі распаўсюду друкаваных

32 У Мінскай, Гродзенскай і Магілёўскай абласцях, а таксама ў Свіслацкім і Клічаўскім раёнах.

33 Параграф 7.7 абвяшчае, што краіны-ўдзельніцы абавязваюцца забяспечыць правядзенне агітацыйных кампаній у свабодным і раўнапраўным асяроддзі, і забяспечыць волевыяўленне грамадзян добраахвотным чынам без страху наступных карных дзеянняў.

34 Названыя кандыдаты атрымалі EUR 30500, EUR 25 000 і EUR 4200 адпаведна. Спадар Вус быў адзіным кандыдатам, які не стварыў індывідуальны фонд.

35 Гл.: http://www.rec.gov.by/pdf/prb2010/inf2.pdf.

36 Артыкул 45 Выбарчага кодэкса.

37 Артыкул 48^1 Выбарчага кодэкса абвяшчае, што асабістыя фінансавыя паступленні ад кандыдата не могуць перавышаць 50 «базавых адзінак» (прыблізна EUR 420), ад фізічных асоб - 10 «базавых адзінак» (прыблізна EUR 85) і ад юрыдычных асоб - 30 «базавых адзінак» (прыблізна EUR 255). Выдаткі кандыдата са сродкаў асабістага перадвыбарчага фонду не могуць перавышае 3 000 «базавых адзінак» (прыблізна EUR 25 300).

38 Гл: http://www.mininform.gov.by/rus/smi/.

39 Згодна з параграфам 7.8, краіны-ўдзельніцы АБСЕ забяспечваюць адсутнасць юрыдычных або адміністрацыйных перашкод на шляху свабоднага доступу да сродкаў масавай інфармацыі недыскрымінацыйны чынам для ўсіх палітычных груп і асобных асоб, якія жадаюць удзельнічаць у выбарчым працэсе.

выданняў. Выраз меркавання на тэму палітычных падзей абмежаваны да ўзроўню некалькіх прыватных газет і сеткі Інтэрнэт.[40]

Асноўная дзяржаўная Нацыянальная Тэлерадыёкампанія ахоплівае як тэлевізійнае, так і радыёвяшчанне. Тэлевізійны *Першы канал* мае агульнанацыянальнае пакрыццё і разам з каналам *ОНТ* з'яўляецца асноўнай крыніцай палітычнай інфармацыі для большасці беларусаў.[41] Два дзяржаўных тэлеканала, *ОНТ* і *Сталічнае ТБ (СТВ)* сумесна маюць пакрыццё ў 80% тэрыторыі краіны. Папулярныя расійскія тэлеканалы *Расія* і *НТВ* у 2009 годзе былі выключаныя з пакетаў кабельных тэлеаператараў і толькі часткова рэтранслююцца дзяржаўнымі вяшчальнымі кампаніямі. МНВ БДІПЧ/АБСЕ адзначала, што большасць навінавых сюжэтаў расійскага тэлебачання на тэму выбараў у Беларусі падвяргалася цэнзуры з боку беларускіх тэлекампаній, адказных за рэтрансьляцыю.

Пераслед і запалохванне рэпарцёраў і прадстаўнікоў СМІ застаецца адной з асноўных праблем на шляху да свабоды СМІ. Прадстаўнік АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ заявіў, што «жорсткае абыходжанне з прадстаўнікамі СМІ з боку праваахоўных органаў пасля выбараў разбурыла ўсе прыкметы прагрэсу».[42]

B. ЗАКОНАДАЎЧАЯ БАЗА

Свабода выказвання гарантуецца Канстытуцыяй, у якой замацавана права атрымліваць, захоўваць і распаўсюджваць інфармацыю.[43] Аднак дадзеныя канстытуцыйныя правы абмяжоўваюцца заканадаўствам, у прыватнасці Законам аб СМІ, які ўступіў у сілу ў лютым 2009 года. Прадстаўнік АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ выказаў меркаванне, што «большасць палажэнняў Закона немэтазгодныя або маюць абмежавальны характар для свабоды слова і свабоды СМІ ў Беларусі».[44] Паклёп, ачарненне рэпутацыі ці абразу кіраўніка дзяржавы караецца турэмным зняволеннем на тэрмін да пяці гадоў;[45] у выніку шматлікія журналісты вымушаны кіравацца прынцыпамі самацэнзуры.

Выбарчы кодэкс гарантуе прадастаўленне кандыдатам бясплатнага эфірнага часу на дзяржаўных тэлеканалах і радыёстанцыях, а таксама бясплатныя плошчы ў дзяржаўных друкаваных выданнях. Рашэнне ЦВК[46] аб асвятленні выбараў СМІ прадпісвала прадастаўленне кандыдатам адной гадзіны бясплатнага эфірнага часу і пяці друкаваных палос (аднаго газетнага аркуша фармату А3) у чатырох нацыянальных і сямі рэгіянальных газетах. У якасці станоўчага кроку адзначана правядзенне двух дэбатаў у прамым эфіры паміж кандыдатамі, адных у

---

40 Паводле дадзеных Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь, у 2009 годзе каля 700 000 сем'яў у краіне мелі доступ да сеткі Інтэрнэт http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/innovations/bul_it.rar.

41 Паводле апытання грамадскай думкі, праведзенага "Люстэрка-Інфо" навінавыя перадачы Першага канала і АНТ з'яўляюцца найбольш рэйтынгавымі навіннымі перадачамі ў Беларусі: http://www.tvr.by/rus/releases.asp?date=17.11.2010&id=1341.

42 Гл: http://www.osce.org/fom/74671; Першапачаткова Прадстаўнік прызнаў паляпшэння ва ўмовах працы журналістаў у час выбараў.

43 Артыкулы 33 і 34 Канстытуцыі.

44 Гл: http://www.osce.org/fom/32599.

45 Артыкулы 367 і 368 Крымінальнага кодэкса.

46 Рашэнне ЦВК № 82 ад 14 кастрычніка 2010.

тэлевізійным, другіх ў радыё эфіры, упершыню з 1994 года. У разрэз з палажэннямі Выбарчага кодэкса, дэбаты трансляваліся не ў прайм-тайм. Дзеючы прэзідэнт не прыняў ўдзелу ў дэбатах.

Некаторыя з кандыдатаў выкарыстоўвалі прадастаўлены ім эфірны час для прадстаўлення сваіх праграм, у той час як большасць выступаў з крытыкай у адрас дзеючага прэзідэнта. 6 і 7 сьнежня вяшчальныя СМІ транслявалі ў прамым эфіры зварот прэзыдэнта Лукашэнкі на Чацвёртым Усебеларускім Народным Сходзе. *ОНТ*, *Першы канал* і *СТВ* транслявалі трохгадзіннае выступленне з нязначнымі купюрамі ў пікавы час вячэрніх навін.

Усе кандыдаты выкарыстоўвалі прадстаўленае ім права выступу ў друкаваных СМІ. Аднак у той час, як зварот дзеючага прэзідэнта было размешчана на першай старонцы найбольш чытаных газет, платформы іншых кандыдатаў друкаваліся на ўнутраных старонках. Гэткая практыка супярэчыць палажэнням Выбарчага кодэкса аб роўным падыходзе да кандыдатаў.[47] Рэдактары таксама настойвалі на ўнясенні змяненняў у змест матэрыялаў апазіцыйных кандыдатаў, што, па сутнасці, з'явілася цэнзурай некаторых з іх пасылаў.[48]

ЦВК стварыла Назіральны Савет для маніторынгу правядзення выбарчай кампаніі ў СМІ і разгляду звязаных з дзейнасцю СМІ скаргау. Савет, які ўзначальваў намеснік міністра інфармацыі, складаўся выключна з дзяржчыноўнікаў і прадстаўнікоў дзяржаўных СМІ. Падобны склад дадзенага органа негатыўна адбіўся на магчымасці ўспрымання яго як незалежнага органа большасцю кандыдатаў і назіральнікаў. Савет правёў толькі адно пасяджэнне, разгледзеў чатыры скаргі на дзеянні СМІ, пададзеных кандыдатамі, і адхіліў іх усё.[49]

C. Маніторынг СМІ МНВ БДІПЧ/АБСЕ

МНВ БДІПЧ/АБСЕ пачала маніторынг 18 лістапада, у дзень пачатку кампаніі.[50] Падчас маніторынгу аналізаваўся матэрыял шасці тэлеканалаў, адной радыёстанцыі і васьмі газет.[51]

---

47 Артыкул 46.2 Выбарчага кодэкса.

48 Падобная практыка супярэчыць міжнароднаму перадавому вопыту, замацаванаму Дакладчыкам па свабодзе выказвання меркаванняў Арганізацыі аб'яднаных нацый у 1999 годзе: "Цэнзура любой перадвыбарнай праграмы недапушчальная і СМІ варты перадаваць/публікаваць звязаныя з выбарамі праграмы, і СМІ не павінны падвяргацца санкцыям за размяшчэнне матэрыялаў, якія крытыкуюць Урад, праводзячуюся палітыку ці кіруючую партыю. "UN Doc. E/CN.4/1999/64 29 студзеня 1999 года, параграф 17b.

49 Кандыдату Рымашэўскаму было дазволена паўторна перадаць свой зварот у прайм-тайм з прычыны тэхнічнай непаладкі падчас зыходнай перадачы ў кабельнага аператара горада Магілёва. Іншыя тры скаргі датычыліся няроўнага асвятлення, выдзялення эфірнага часу, і выкарыстання эфірнага часу даверанымі асобамі.

50 Медыя-маніторынг, як колькасны, так і якасны, быў накіраваны на ацэнку ступені бесстароннасці і збалансаванасці асвятлення кандыдатаў і іншых палітычных сілаў у СМІ, а таксама перадачы інфармацыі, якая спрыяе свядомаму выбару выбаршчыкаў. ацэньваліся як час і плошчы, што выдзяляюцца кандыдатам, так і тон асвятлення.

51 ТБ: *Першы канал, АНТ, Сталічнае ТБ, Лад, РТР-Беларусь*; Радыё: *Радыё 1*; Газеты: *Савецкая Беларусь, Зорка, Народная газета, Рэспубліка; Камсамальская праўда ў Беларусі, Народная воля, Наша Ніва, Беларусы і Рынак.*

Усе буйныя тэлеканалы з нацыянальным пакрыццём дэманстравалі значную прадузятасць на карысць дзейнага прэзідэнта, прысвячаючы больш за 89% асноўных навінавых эфіраў асвятленню яго агітацыйнай і афіцыйнай дзейнасці; нават з улікам пераважнага становішча дзеючых кіраўнікоў дзяржаў - гэта зашмат. Іншыя кандыдаты звычайна згадваліся калектыўна, іх імёны называліся нячаста, і асвятленне ў цэлым насіла негатыўных характар.

Дзяржаўны тэлеканал АНТ прысвяціў каля 8 гадзін 17 хвілін (94%) свайго навінавага часу асвятленню афіцыйнай дзейнасці прэзідэнта; ўсім іншым кандыдатам было сумарна нададзена 32 хвілін эфірнага часу. Тон асвятлення дзейнасці дзеючага прэзідэнта не насіў негатыўнай канатацыі, у той час як асвятленне іншых кандыдатаў быў пераважна негатыўным. Рэгулярна навінавыя блокі тэлеканала АНТ суправаджаліся пяціхвіліннай рэдактарскай праграмай *Як ёсць*, накіраванай на дыскрэдытацыю апазіцыйных кандыдатаў. Асвятленне выбарчай кампаніі *Першым каналам*, *Сталічнага тэлебачання (СТБ)* і *першым каналам Радыё* мела падобныя паказчыкі - ад 89 да 98% навінавага эфіру было прысвечана дзеючаму прэзідэнту.

Усе чатыры дзяржаўныя газеты, якая ацэньваліся МНВ БДІПЧ/АБСЕ, прадэманстравалі значную прадузятасць на карысць дзейнага прэзідэнта. У прыватнасці, *Савецкая Беларусь*, газета з найбольшым штодзённым тыражом у краіне, прысвяціла 91% свайго палітычнага або звязанага з выбарамі матэрыялу дзеючаму прэзідэнту. Асвятленне ў прыватных друкаваных выданнях вар'іравалася; *Камсамольская праўда ў Беларусі* падавала больш шырокае асвятленне і ўстрымлівалася ад крытыкі, у той час як *Народная Воля* і *Наша Ніва* прысвячалі больш матэрыялаў апазіцыйным кандыдатам і рэзка крытыкавалі прэзідэнта.[52] Газета *Беларусы і рынак* прысвяціла пэўную частку сваіх матэрыялаў асвятленню кампаніі і крытыцы дзейнага прэзідэнта.

22 лістапада кандыдат Някляеў заклікаў ЦВК звярнуць увагу на няроўнае і недастатковае асвятленне кампаніі дзяржаўнымі СМІ. Адказам ЦВК было тое, што Камісія не ўпаўнаважана ўмешвацца ў рэдактарскую палітыку СМІ і што прэзідэнт мае права на доступ да эфірнага часу нацыянальных СМІ па запыце.[53]

X. УДЗЕЛ ЖАНЧЫН

Канстытуцыя і Выбарчы кодэкс падаюць роўныя гендэрныя магчымасці да ўдзелу ў выбарчым працэсе.[54] Аднак, сярод кандыдатаў, якія балатаваліся на выбарах,

---

[52] *Савецкая Беларусь,* штодня, наклад 400,000*; Народная воля,* двойчы на тыдзень, наклад 23,000*, Наша Ніва,* штотыдзень, тыраж 6,500*; Камсамольская праўда ў Беларусі,* штодня, наклад 60,000 *Беларусы і рынак,* штотыдзень, наклад 13,000.

[53] Закон "Аб Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь" № 3602-XII, 21 лютага 1995, артыкул 25.

[54] У 2010 годзе Рэспубліка Беларусь накіравала сёмую перыядычную справаздачу ў Камітэт па ліквідацыі дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын (КЛДЖ). КЛДЖ выказаў занепакоенасць тым, што Канстытуцыя месціць палажэнняў аб забароне дыскрымінацыі па палавой прыкмеце, а таксама дакладных палажэнняў аб гендэрнай роўнасці, і тым, што Беларусь да гэтага часу не прыняла закон аб гендэрнай роўнасці. Глядзіце дакументы, падрыхтаваныя Упраўленнем Вярхоўнага Камісара ААН па Правах Чалавека згодна з параграфа 15 (b) у дадатак да

жанчын не было. Адзіная прэтэндэнтка на ўдзел у выбарах у якасці кандыдата, Наталля Старыкава, не змагла сабраць патрэбную ініцыятыўную групу з 100 выбаршчыкаў, як следства ЦВК не зарэгістравала яе ініцыятыўную групу. Звароты кандыдатаў не тычыліся гендэрных пытанняў, яны не падымаліся ў ходзе кампаніі.

Жанчыны шырока прадстаўлены ў выбарчай адміністрацыі, старшыня ЦВК, 26% сяброў і ТВК і 55% УВК - жанчыны.

XI. УДЗЕЛ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ МЕНШАСЦЯЎ

Роўнасць грамадзян і наяўнасць усіх палітычных і сацыяльных правоў у меншасцяў гарантуецца заканадаўствам[55]. Беларуская і руская абодва з'яўляюцца дзяржаўнымі мовамі. Паводле перапісу насельніцтва 2009 года,[56] асноўнай этнічнай групай у краіне з'яўляюцца беларусы, якія складаюць 83.7 адсоткаў насельніцтва, расейцы складаюць 8.3 адсотка, палякі 3.1 адсотка, украінцы 1.7 адсотка. Ніхто з кандыдатаў не ідэнтыфікаваў сябе з групай нацыянальнай меншасці. Пытанні, якія тычацца нацыянальных меншасцяў, не падымаліся падчас кампаніі.

XII. СКАРГІ І АПЕЛЯЦЫІ

Згодна з Выбарчым кодэксам, любая асоба можа падаць скаргу на рашэнні выбарчых камісій усіх узроўняў у мясцовы адміністрацыйны орган у межах яго кампетэнцыі [57], а таксама ў пракуратуру, як у орган, які адказвае за нагляд за выкананнем заканадаўства ў выканаўчай галіны ўлады. Да моманту дня выбараў, у суды паступіла 105 скаргаў на дзеянні і рашэнні мясцовых органаў улады ў частцы фарміравання складу УВК і ТВК, аднак ні адна з скаргаў не была задаволеная. Гэтыя рашэнні судоў першай інстанцыі былі канчатковымі без магчымасці абскарджання перад вышэйстаячым судом.

Некаторыя змены Выбарчага кодэкса ўяўлялі сабой значныя паляпшэнні, так як зараз рашэнні аб прызначэнні членаў УВК і ТВК могуць быць аспрэчаныя ў судах адпаведнага ўзроўню, таксама відавочна прадугледжаны магчымасці апэляцыі да Вярхоўнага суда аб некаторых рашэннях ЦВК. Змены таксама прадугледжваюць калегіяльнасць як асноўны прынцып разгляду ЦВК скаргаў і заяваў, уключаючы ўсе скаргі, звязаныя з рашэннямі ніжэйстаячых камісій. Нягледзячы на змены 2010 года, існуючая заканадаўчая база не забяспечвае існаванне эфектыўнага механізму разгляду і задавальнення скаргаў і зваротаў і не адпавядае абавязальніцтвам у рамках АБСЕ.[58]

рэзалюцыі Савета па правах чалавека 5/1; Рабочая група па Універсальнаму перыядычнаму агляду, 8я сесія, Жэнева, 4-14 мая, 2010 года.

55 Артыкул 6 Закона аб нацыянальных меншасцях

56 См. Нацыянальны статыстычны камітэт Рэспублікі Беларусь: http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/census.php.

57 Абавязкі ўключаюць фарміраванне УВК і ТВК, выдзяленне месцаў для агітацыйных мерапрыемстваў, садзейнічанне выбарчым камісіям.

58 Асабліва параграф 05/10 Капенгагенскага дакумента, палажэнні якога больш поўна раскрываюцца ў параграфах 18.2-18.4 Маскоўскага дакумента 1991 года. Глядзіце таксама параграфы 63 - 72 Сумеснага заявы 2010 года.

Доступ да правасуддзя абцяжараны часовымі абмежаваннямі[59] на звароты ў суд, усталяванымі Грамадзянска-працэсуальным кодэксам і Выбарчым кодэксам, у спалучэнні з празмерным абмежаваннем спісу пытанняў, якія можна абскардзіць у судзе. Заканадаўства не прадугледжвае магчымасць абскарджання вынікаў выбараў у судзе.[60] Выбарчы кодэкс патрабуе калегіяльнага прыняцця рашэнняў ЦВК па абмежаванаму ліку спраў, што супярэчыць прынцыпу калегіяльнасці разгляду скаргаў і зваротаў, замацаванаму ў Выбарчым кодэксе. Больш таго, старшыня ЦВК валодае паўнамоцтвамі аднаасобнага разгляду скаргаў. Скаргі могуць таксама разглядацца індывідуальна членамі ЦВК або супрацоўнікамі ЦВК паводле інструкцый старшыні ЦВК.[61] Супярэчнасць палаженняў, а таксама адсутнасць выразнасці ў працэдурах разгляду скаргаў Выбарчага кодэкса прывялі да непаслядоўна і непразрыстымі разгляду скаргаў з боку ЦВК.

На момант перад днём выбараў у ЦВК паступіла 421 скарга, зварот, прапанова і запыт на тлумачэнне.[62] Большасць з іх тычыліся складу УВК і ТВК; стварэння ініцыятыўных груп; збору подпісаў; злоўжыванні адміністрацыйным рэсурсам; мерапрыемстваў перадвыбарчай агітацыі, уключаючы празмерныя абмежаванні на выдзяленне месцаў для іх правядзення; акрэдытацыі і дзейнасці мясцовых назіральнікаў, а таксама працэдур галасавання і падліку галасоў. У адказ на скаргі накіроўваліся лісты, падпісаныя старшынёй ЦВК альбо сакратаром ЦВК, што адпавядае палажэнням Выбарчага кодэксу. Нягледзячы на тое, што адказы даваліся ў цэлым ва ўстаноўленыя тэрміны, яны былі недастаткова паслядоўныя і выключалі магчымасць юрыдычнай абароны пазіцыі. Толькі пяць скаргаў былі разгледжаны ЦВК калегіяльна, рашэнні былі прыняты ў форме рэзалюцыі.[63] Ва ўсіх выпадках рашэнні былі прынятыя не на карысць заяўнікаў без належнага юрыдычнага тлумачэння прычын адмовы.

Рашэнні ЦВК могуць быць абскарджаны ў Вярхоўным судзе як у судзе першай інстанцыі толькі ў чатырох выпадках: паводле Выбарчага кодэксу, выпадкі павінны быць звязаны з адмовай у рэгістрацыі кандыдата, адмовай у рэгістрацыі ініцыятыўнай групы, прызнання зняцця кандыдатуры кандыдатам без дастатковых

---

59 Грамадзянска-працэсуальны кодэкс абвяшчае, што асоба, не згодная з рашэннем камісіі, можа падаць скаргу не пазней сямі дзён з дня выбараў; артыкул 341 Грамадзянска-працэсуальнага кодэкса.

60 Артыкул 79 Выбарчага кодэкса гаворыць "Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у цэлым па рэспубліцы або па асобных участках для галасавання, раёнах, гарадах, раёнах у гарадах, абласцях, гораду Мінску могуць быць прызнаны несапраўднымі з-за дапушчаных падчас выбараў або пры падліку галасоў парушэнняў патрабаванняў гэтага Кодэкса, калі яны паўплывалі на вынікі выбараў у цэлым па рэспубліцы. Рашэнне аб прызнанні выбараў несапраўднымі прымаецца Цэнтральнай камісіяй. Скарга аб такім парушэнні падаецца ў Цэнтральную камісію не пазней чым на наступны дзень пасля выбараў. Рашэнне Цэнтральнай камісіі можа быць абскарджана ў Вярхоўны Суд Рэспублікі Беларусь на працягу 10 дзён. Права абскарджання рашэння аб прызнанні выбараў несапраўднымі належыць кандыдатам у Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь."

61 Артыкулы 32^1 і 33 Выбарчага кодэкса.

62 У дадатак да гэтага, у сувязі з выбарамі пракуратура па краіне атрымала 120 скаргаў і запытаў на тлумачэнне, а мясцовыя адміністрацыйныя органы - 14. Выпадкаў задавальнення скаргаў не было.

63 Рашэнне № 93 ад 5 лістапада, Рашэнне №. 158 ад 9 снежня 2010, Рашэнне № 159 ад 9 снежня 2011, Рашэнне № 160 ад 9 снежня, Рашэнне № ад 9 снежня.

падстаў, альбо несапраўднасці вынікаў выбараў. У Вярхоўны суд была пададзена адна такую заява, якое тычылася адмовы ў рэгістрацыі кандыдата Правальскага. Заява была разгледжана і адхілена.

Выбарчы кодэкс абвяшчае, што рашэнні ТВК і УВК па скаргах і зваротах прымаюцца адкрытым галасаваннем большасцю галасоў членаў адпаведнай камісіі.[64] Імкнучыся рэгламентаваць дадзенае палажэнне, ЦВК пастанавіла, што ТВК павінны разглядаць скаргі на рашэнні УВК ў фармаце адкрытых пасяджэнняў.[65] Аднак, падобнае становішча не было прадугледжана для выпадкаў разгляду першапачатковых скаргаў на ўзроўні ТВК і УВК. У выніку, УВК і ТВК непаслядоўна выкарыстоўвалі імправізаваныя працэдуры пры разглядзе скаргаў. Большасць камісій накіравала лісты, падпісаныя старшынямі, і толькі некаторыя камісіі падалі пратаколы пасяджэнняў.

У дзень выбараў міжнародныя назіральнікі адзначалі нежаданне УВК разглядаць скаргі і прыкладаць скаргі і адпаведныя рашэнні да выніковых пратаколаў з вынікамі. Усе скаргі, пададзеныя ў ЦВК у дзень выбараў, былі адхілены без разгляду. Нягледзячы на гэта, 22 сьнежня спадар Кастусёў звярнуўся ў ЦВК для аспрэчвання вынікаў выбараў. 24 снежня ЦВК адхіліла яго зварот пасля калегіяльнага разгляду з прычыны «недастатковых падстаў». 3 студзеня 2011 спадар Кастусёў падаў апеляцыю ў Вярхоўны суд на паказанае рашэнне. 6 студзеня Вярхоўны суд адмовіў у апеляцыі на падставе знаходжання дадзенага пытання па-за юрысдыкцыяй суду.[66]

XIII. МЯСЦОВЫЯ І МІЖНАРОДНЫЯ НАЗІРАЛЬНІКІ

У Выбарчым кодэксе прадугледжана магчымасць мясцовага і міжнароднага назірання за выбарамі.[67] Прадстаўнікі грамадскіх аб'яднанняў, палітычных партый, груп грамадзян, працоўных калектываў і СМІ маюць права акрэдытоўваць назіральнікаў, наведваць пасяджэнні камісій і ажыццяўляць назіранне ў дзень выбараў. Рэгістрацыя назіральнікаў была спрошчаная здыманнем патрабавання наяўнасці ў партыі ці грамадзкага аб'яднаньня мясцовага аддзялення для акрэдытацыі. Рашэнне ЦВК палегчыла акрэдытацыю мясцовых назіральнікаў, прадаставіўшы ім магчымасць прысутнічаць пры працы УВК без папярэдняга абвяшчэння, аднак правы назіральнікаў былі абмежаваны да назірання за паседжаннямі камісій, у якіх яны былі зарэгістраваныя.

Аднак Выбарчы кодэкс не месціць змен, якія б забяспечвалі падаванне назіральнікам непасрэдных эфектыўных магчымасцяў па маніторынгу працэсу галасавання і падліку галасоў, а таксама апрацоўкі вынікаў. Закон не прадугледжвае права назіральнікаў на атрыманне засведчаных копій выніковых пратаколаў, а

---

64 Артыкул 37 Выбарчага кодэкса.
65 Гл. рашэнне 43 і 45 ад 15 верасня 2010 г..
66 10 студзеня 2011 Беларускі Хельсінскі камітэт падаў апеляцыю ў Вярхоўны суд для аспрэчвання вынікаў прэзідэнцкіх выбараў па ўсёй краіне. Вярхоўны суд адмовіў у апеляцыі на падставе знаходжання дадзенага пытання па-за юрысдыкцыяй суду: http://www.belhelcom.org/?q=ru/node/7430.
67 Артыкул 13 Выбарчага кодэкса.

таксама не прадугледжвае назірання за працэдурай праверкі спісаў подпісаў ініцыятыўных груп, передачы выніковых пратаколаў з УВК ў ТВК і абагульнення вынікаў у ТВК.

Названыя недахопы, у сукупнасці з абмежавальным тлумачэннем закона, значна перашкодзілі дзейнасці назіральнікаў. ЦВК прыняла шэраг пастаноў, імкнучыся растлумачыць палажэнні Выбарчага кодэкса па правах назіральнікаў.[68] Нягледзячы на наяўнасць палажэння аб тым, што назіральнікам павінна быць прадастаўлена «рэальная магчымасць назіраць за працэдурай падліку галасоў», назіральнікам далёка не заўсёды ўдавалася бесперашкодна назіраць за гэтым працэсам. Названыя пастановы ЦВК насілі размыты характар і не змаглі стаць выразным тлумачэннем правоў назіральнікаў. Назіральнікам не быў прадастаўлены доступ да ўсіх этапаў выбарчага працэсу, асабліва ў перыяд пасля выбараў.

Усяго ў ТВК і УВК было зарэгістравана 36096 мясцовых назіральнікаў. Найбольш актыўная арганізацыя назіральнікаў, "Праваабаронцы за свабодныя выбары", размясціла ў агульнасці 600 назіральнікаў, уключаючы 80 доўгатэрміновых. Большасць назіральнікаў былі намінаваныя няўрадавымі арганізацыямі, якія падтрымліваюць дзеючага прэзідэнта.[69]

У агульнай складанасці ЦВК акрэдытавала 1031 міжнароднага назіральніка, уключаючы назіральнікаў ад БДІПЧ / АБСЕ, ПА АБСЕ, СНД і ПА СНД.

XIV. ДАТЭРМІНОВАЯ ГАЛАСАВАННЕ, ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ І ПАДЛІК ГАЛАСОЎ

A. ДАТЭРМІНОВАЯ ГАЛАСАВАННЕ

Выбарчы кодэкс прадугледжвае пяцідзённы перыяд датэрміновага галасавання. ЦВК паведаміла, што з агульнай колькасці выбаршчыкаў 27.9% прагаласавалі датэрмінова. МНВ БДІПЧ/АБСЕ сістэматычна назірала за датэрміновым галасаваннем на працягу трох дзён па ўсёй краіне. Усяго было прадастаўлена 2235 формаў справаздачы аб назіранні.

Нядаўнія змены ў Выбарчым кодэксе, хоць яны і апынуліся неэфектыўнымі, часткова тычыліся пытанняў забеспячэння бяспекі. Скрыні для галасавання зараз павінны былі апячатвацца для захоўвання уначы ў прысутнасці назіральнікаў, таксама былі ўключаны патрабаванні складання і прадстаўлення пратакола па завяршэнні кожнага з пяці дзён датэрміновага галасавання з указаннем агульнай колькасці тых, хто прагаласаваў і асобным указаннем колькасці прагаласаваўшых датэрмінова ў выніковых пратаколах.

[68] Пастанова № 49 і № 50 ад 15 верасня 2010, № 95 ад 5 лістапада 2010, № 99 ад 5 лістапада. Напрыклад, Пастанова № 95 абвяшчае «назіральнікам павінна быць прадастаўлена рэальная магчымасць назірання за падлікам галасоў на выбарчых участках».

[69] З 39 096 акрэдытаваных мясцовых назіральнікаў 20 715 былі прадстаўлены няўрадавымі арганізацыямі, якія падтрымліваюць дзеючага прэзідэнта (Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі, Беларускі Рэспубліканскі Саюз Моладзі, Белая Русь, Беларускае Грамадскае Аб'яднанне Ветэранаў, Беларускі Саюз Жанчын).

У дадатак да запячатвання скрыняў для папярэдняга галасавання на ноч, 30 лістапада ЦВК вырашыла таксама апячатваць скрыні на час двухгадзіннага перапынку паміж дзённымі сесіямі датэрміновага галасавання. Падчас гэтага ж паседжаньня ЦВК аднагалосна адхіліла патрабаванні пяці кандыдатаў у прэзідэнты аб допуску назіральнікаў на выбарчыя ўчасткі уначы для назірання разам з прызначанай міліцэйскай аховай.

Нягледзячы на паляпшэння ў частцы бяспекі датэрміновага галасавання, гэты працэс застаўся уразлівым для маніпуляцый, што негатыўна адбілася на даверы выбаршчыкаў і кандыдатаў.

МНВ БДІПЧ/АБСЕ паказала, што ў цэлым датэрміновае галасаванне прайшло спакойна і арганізавана, у прысутнасці як мінімум двух (як таго патрабуе заканадаўства) членаў УВК, пры наяўнасці ўсіх выбарчых матэрыялаў. У сваёй большасці члены УВК належным чынам супрацоўнічалі з назіральнікамі БДІПЧ / АБСЕ. Аднак на 10% выбарчых участкаў, на якіх ажыццяўлялася назіранне, назіральнікі былі абмежаваныя ў назіранні за працэдурай галасавання.[70] На 7% выбарчых участкаў, на якіх ажыццяўлялася назіранне, прысутнічалі пабочныя асобы, якія ўмешваліся ў працу УВК.[71]

Назіральнікі БДІПЧ/АБСЕ адзначалі адсутнасць у членаў УВК выразнага разумення працэдуры запаўнення пратакола галасавання. Некаторыя ўносілі агульныя лічбы пададзеных галасоў, іншыя - асобныя лічбы за кожны дзень.

Стандарты для выбарчага матэрыялу і абсталявання былі, у цэлым, нізкімі і не забяспечвалі належных гарантый бяспекі. Бюлетэні не мелі ступеняў абароны і УВК не рабілі розніцы паміж бюлетэнямі для датэрміновага галасавання і галасавання ў дзень выбараў. Практычна ўсе назіральнікі БДІПЧ/АБСЕ адзначалі нізкую якасць скрыняў для галасавання, якія вар'іраваліся па фармаце і часцяком не забяспечвалі бяспеку матэрыялаў.[72] Іх апячатванне пластылінам (воскам) не гарантавала абарону ад выкрыцця. У некаторых выпадках скрыні не былі апячатаныя належным чынам, альбо пячаці былі пашкоджаныя. Металічныя пячаткі, якія належала пракладваць да пластыліну, былі ідэнтычныя па ўсёй краіне і выкарыстоўваліся ўжо больш за дзесяць гадоў. У дадатак да гэтага, размяшчэнне кабін для галасавання не заўсёды

---

70 Напрыклад, у УВК 21 і УВК 22 ТВК Астравецкага раёна (Гродзенскай вобласці), у УВК 61 ТВК Ленінскага раёна (горада Гродна), у УВК 19 ТВК Чэрвеньскага раёна (Мінскай вобласці) назіральнікам было адмоўлена ў доступе да спісаў выбаршчыкаў і/або бюлетэняў, якія знаходзіліся ў УВК.

71 Напрыклад, у УВК 12 ТВК Гомельскага раёна (Гомельскай вобласці) і ў УВК 11 ТВК Рэчыцкага раёна (Гомельскай вобласці) прысутнічалі кіраўнікі мясцовай адміністрацы; ў УВК 17 ТВК Астравецкага раёна (Гродзенскай вобласці) супрацоўнік узброеных сілау аддаваў інструкцыі членам УВК.

72 Падчас навучання членаў УВК ТВК Маскоўскага раёна (горада Мінска) трэнер прадэманстраваў аўдыторыі магчымасць зняцця дна ў скрыні. Пасля, скрыня для датэрміновага галасавання на УВК 12 ТВК Заводскага раёна (горада Мінска) была апячатаная скотчам, які выкарыстоўваўся паўторна; у УВК 21 Баранавіцкай ТВК (Брэсцкай вобласці), у УВК 33 ТВК Ляхавічскага раёна (Брэсцкай вобласці) і ў УВК 41 і 43 ТВК Партызанскага раёна (горада Мінска), скрыні для датэрміновага галасавання мелі зазоры, якія маглі быць выкарыстаны для ўкіду туды бюлетэняў.

забяспечвала канфідэнцыяльнасць волевыяўлення, а фармат спісаў выбаршчыкаў заставаўся на меркаванне УВК.

B. ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ: АДЧЫНЕННЕ УЧАСТКАЎ І ПРАЦЭДУРА ГАЛАСАВАННЯ

Выбарчыя ўчасткі адкрыліся своечасова без сур'ёзных працэдурных парушэнняў. Агульны ход галасавання быў ацэнены як "добры" ці "вельмі добры" на 96% участкаў, на якіх вялося назіранне. Члены УВК прысутнічалі на участках і ўсіх матэрыялы былі на месцы. Мясцовыя назіральнікі прысутнічалі на 84% участкаў, на якіх вялося назіранне, у момант іх адкрыцця. Былі адзначаны асобныя нязначныя працэдурныя праблемы. У 6 выпадках скрыні для галасавання не былі размешчаныя на ўсеагульным аглядзе ва ўсіх знаходзіліся на ўчастку.[73]

Галасаванне праходзіла ў спакойнай абстаноўцы. Назіральнікі БДІПЧ / АБСЕ падалі 1605 справаздач аб працэдурах галасавання на выбарчых участках. Працэдуры галасавання былі належным чынам выкананы на 92% участкаў, на якіх вялося назіранне, без адрознення паміж гарадскімі і сельскімі УВК. Ацэнка назіральнікаў паказвала на тое, што працэс выбараў быў пазначаны шэрагам праблем і неадпаведнасцяў. Калектыўнае галасаванне адзначалася на 10%[74], а неналежнае апячатванне скрыняў - на 4% участкаў, на якіх вялося назіранне.

У некаторых выпадках выбаршчыкам было адмоўлена ў магчымасці прагаласаваць па прычыне прад'яўлення неналежных дакументаў, якія сведчаць асобу, або не прад'яўлення такіх. Адзначаліся асобныя выпадкі ўмяшальніцтва староннiх асоб у працу УВК.[75] УВК былі недаступныя для выбаршчыкаў з абмежаванымі магчымасцям ў 45% выпадкаў з ліку участкаў, на якіх вялося назіранне, а працэдура галасавання ў бальніцах атрымала негатыўную ацэнку ў адным з чатырох выпадкаў ажыццяўлення назірання. Дзейнасць назіральнікаў была абмежавана на 9% участкаў, на якіх вялося назіранне.[76] У некаторых выпадках члены УВК не аказвалі поўнага садзейнічання назіральнікам. Хоць агульны ход галасавання быў ацэнены як "добры" ці "вельмі добры" на 94% участкаў, на якіх вялося назіранне, 6% адзнак ад «дрэнны» да «вельмі дрэнны» паказвалі на наяўнасць значных недахопаў.

[73] Напрыклад, у УВК 17 Аршанскай ТВК (Віцебскай вобласці), і ў УВК 3 ТВК Слуцкага раёна (Мінскай вобласці). У УВК 30 ТВК Лепельскага раёна (Віцебскай вобласці), і ў УВК 36, ТВК Першамайскага раёна (горада Мінска) скрыня для датэрміновага галасавання захоўвалася ў асобнам пакоі.

[74] Напрыклад, у УВК 146 ТВК Кастрычніцкага раёна (горада Магілёва) часта адзначалася групавое / сямейнае галасаванне; ў УВК 4 ТВК Гарэцкага раёна (Магілёўскай вобласці) адзначалася сямейнае галасаванне; ў УВК 12 ТВК Краснапольскага раёна (Магілёўскай вобласці), сямейнае галасаванне ўяўлялася дапушчальным членамі УВК.

[75] Напрыклад, у УВК 24 ТВК Чэрвеньскага раёна (Мінскай вобласці) на выбарчым участку прысутнічаў мэр горада; ў УВК 58 ТВК Лідскага раёна (Гродзенскай вобласці), на выбарчым участку прысутнічаў кіраўнік мясцовага кааператыва, тое ж самае было адзначана ў УВК 10 ТВК Чэрыкаўскага раёна (Магілёўскай вобласці), дзе кіраўнік мясцовага кааператыва меў доступ да бюлетэняў.

[76] Напрыклад, у УВК 40, УВК 46 і УВК 50 ТВК Ленінскага раёна (горада Магілёва); УВК 19, ТВК Глускага раёна (Магілёўскай вобласці); УВК 25, УВК 29, УВК 41 ТВК Баранавіцкага раёна (Брэсцкай вобласці); УВК 26 ТВК Вілейскага раёна (Мінскай вобласці); УВК 41 ТВК Смаргонскага раёна (Гродзенскай вобласці); УВК 18 Аршанскай ТВК (Віцебскай вобласці), назіральнікі былі абмежаваныя ў назіранні.

Назіральнікі ахарактарызавалі ўзровень празрыстасці працэсу ад "сярэдняга" да "вельмі нізкага" у 11% выпадкаў.

C. ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ: ПРАЦЭДУРА ПАДЛІКУ ГАЛАСОЎ

Сітуацыя значна змянілася да горшага пры падліку галасоў. Назіральнікі ацанілі агульны ход падліку галасоў як «дрэнны» або «вельмі дрэнны» на 71 (45%) участку, на якім вялося назіранне. Падлік праходзіў пераважна ў цішыні і непразрыста, што значна зніжае ступень даверу да працэсу падліку галасоў.[77] У назіральнікаў не было рэальнай магчымасці назіраць за працэдурай падліку на 52 (33%) участках, на якіх яны знаходзіліся, як таго патрабуе Пастанова ЦВК № 95, і магчымасць назірання была абмежавана на 56 (35%) участкаў.[78] Назіральнікі ацанілі агульны ход падліку галасоў як «дрэнны» або «вельмі дрэнны» на 54 (35%) участках, на якіх вялося назіранне. У некаторых выпадках пры падліку галасоў прысутнічалі пабочныя асобы, якія кіравалі падлікам, а афіцыйныя пратаколы з вынікамі былі загадзя падпісаны членамі УВК.[79] Назіральнікі адзначылі прыкметы дадання бюлетэняў у скрыні ў 45 выпадках.[80]

Абвяшчэнне вынікаў падліку галасоў асобна па мабільным, стацыянарным ўрнам і урнам для датэрміновага галасавання лічылася station ўчым крокам, але ажыццяўлялася на менш чым палове участкаў з тых, на якіх вялося назіранне. У 18 выпадках абвешчаныя вынікі паказвалі на скажэнне выніковых пратаколаў УВК[81], а ў 17 выпадках копія выніковага пратакола не была прадастаўлена для агляду, як таго патрабуе закон. Акрамя гэтага, на 26 з 125 участкаў, на якіх ажыццяўлялася назіранне, члены УВК мелі праблемы з занясеннем вынікаў у выніковыя пратаколы.

---

[77] Напрыклад, у УВК 131, ТВК Кастрычніцкага раёна (горада Гродна) падлік праводзіўся ў цішыні і члены УВК размаўлялі адзін з адным з дапамогай запісак; ў УВК 09 ТВК Савецкага раёна (горада Гомеля) выніковыя лічбы не былі абвешчаны, таксама не была прадстаўлена копія выніковага пратаколу; ў УВК 02 ТВК Талачынскага раёна (Віцебскай вобласці) выніковыя лічбы не былі абвешчаныя назіральнікам нават пасля запыту.

[78] Напрыклад, у УВК 05 ТВК Першамайскага раёна (горада Мінска); ў УВК 02 ТВК Навабелічскага раёна (горада Гомеля); ў УВК 26 Пінскай ТВК (Брэсцкай вобласці); ў УВК 35 ТВК Першамайскага раёна (горада Віцебска).

[79] Напрыклад, у УВК 02 ТВК Ляхавіцкага раёна (Брэсцкай вобласці) супрацоўнік райвыканкама дапамагаў членам УВК пры падліку галасоў; ў УВК 08 ТВК Зелвенского раёна (Гродзенскай вобласці) папярэдні пратакол не быў падпісаны і накіраваны ў ТВК, і толькі пасля тэлефоннай кансультацыі з ТВК старшыня запоўніў пратакол; ў УВК 47 ТВК Мінскага раёна (Мінскай вобласці) былі падпісаны тры копіі пратаколу, адна запоўненая чарніламі, другая - алоўкам, трэцяя пакінута пустой, без унесеных лічбаў.

[80] Напрыклад, у УВК 33 ТВК Маскоўскага раёна (горада Брэста), было абвешчана, што скрыня для датэрміновага галасавання месціла 1006 бюлетэняў, аднак у спісах выбаршчыкаў змяшчалася не больш за 200 подпісаў аб датэрміновым галасаванні. Іншыя падобныя выпадкі адзначаліся ў УВК 30 ТВК Лельчыцкага раёна (Гомельскай вобласці), УВК 05 ТВК Першамайскага раёна (горада Мінска), УВК 51 ТВК Бярэзінскага раёна (Мінскай вобласці), УВК 5 ТВК Бельничского раёна (Магілёўскай вобласці) і УВК 17 ТВК Астравецкага раёна (Гродзенскай вобласці).

[81] Напрыклад, у УВК 07 ТВК Дзяржынскага раёна (Мінскай вобласці) і УВК 49 ТВК Фрунзенскага раёна (горада Мінска), агучаныя лічбы адрозніваліся ад атрыманых ў выніку падліку; ў УВК 58 ТВК кастрычніцкага раёна (горада Мінска) бачны працэс падліку зафіксаваны не быў; ў УВК 18 ТВК Ленінскага раёна (горада Мінска) лічбы былі недакладнымі. Далей, у УВК 21 ТВК Цэнтральнага раёна (горада Мінска), лічбы пратакола УВК былі зменены шляхам дадання 111 галасоў на карысць кандыдата Лукашэнкі (зыходнае значэнне ў 336 галасоў было заменена лічбай у 447).

Зарэгістраваная назіральнікамі працэдура не забяспечвала празрыстасці і відавочнасці падліку галасоў, што выклікала сур'ёзныя сумневы наконт сумленнасці падліку галасоў і абвяшчэння вынікаў падліку, як таго патрабуе параграф 7.4 Капенгагенскага дакумента АБСЕ.[82]

XV. АПРАЦОЎКА І АБВЯШЧЭННЕ ВЫНІКАЎ ВЫБАРАЎ

Назіральнікі ажыццяўлялі назіранне на 138 з 155 ТВК і ацанілі апрацоўку вынікаў як «дрэнную» да «вельмі дрэннай» у 18% выпадкаў. На 17% ТВК, на якіх вялося назіранне, назіральнікі былі абмежаваныя ў назіранні за працэдурай апрацоўкі вынікаў і не мелі выразнага бачання працэсу.[83] У 10% ТВК былі адзначаны затрымкі ў передачы выніковых пратаколаў ад УВК у ТВК. У двух выпадках назіральнікі паказвалі на разыходжанне ў лічбах пратаколаў у момант іх знаходжання ў УВК і дастаўкі ў ТВК.[84]

Праверка выніковых падлікаў не праводзілася і лічбы выніковых пратаколаў не ўносіліся ў зводныя табліцы ў выпадку 15% ТВК, на якіх вялося назіранне. Зводныя табліцы былі складзеныя ў электроннай форме ў 43% выпадкаў, на паперы ў 40% выпадкаў, і ў абодвух варыянтах у 17% выпадкаў ТВК, на якіх вялося назіранне.

25 снежня, паводле афіцыйных вынікаў выбараў, спадар Лукашэнка атрымаў 79.65 адсоткаў галасоў, астатнія дзевяць кандыдатаў - у агульнай складанасці 12.89 адсоткаў; яўка выбаршчыкаў склала 90.65 адсоткаў. 27.9 адсоткаў выбаршчыкаў прагаласавалі датэрмінова, і значная колькасць, 7.6 адсоткаў, скарысталіся мабільнымі скрынямі для галасавання. Колькасць выбаршчыкаў, якія прагаласавалі «супраць усіх» склала 6.47 адсоткаў. ЦВК не апублікавала вынікі з разбіўкай па ўчастках ні на сваім сайце, ні ў якім-небудзь іншым фармаце.

XVI. ПАДЗЕІ ПАСЛЯ ВЫБАРАЎ

З самога пачатку перадвыбарчай кампаніі апазіцыйныя кандыдаты Уладзімір Някляеў, Віталь Рымашэўскі, Андрэй Саннікаў і Мікалай Статкевіч заклікалі сваіх

82 Згодна з параграфа 7.4 Капенгагенскага дакумента краіны-ўдзельніцы гарантуюць "волевыяўленне шляхам канфідэнцыйнага галасавання або іншай аналагічнай свабоднай працэдуры галасавання, падлік галасоў вядзецца сумленным чынам, а афіцыйныя вынікі абвяшчаюцца".

83 Напрыклад, у ТВК Кастрычніцкага раёна (горада Магілёва), дзве групы кароткатэрміновых назіральнікаў не былі дапушчаныя на тэрыторыю; ў ТВК Калінкавіцкага раёна (Гомельскай вобласці) кароткатэрміновым назіральнікам было дазволена заняць месцы занадта далёка для ажыццяўлення паўнавартаснага назірання.

84 Цэнтральная ТВК (горада Мінска), пратакол УВК 21 першапачаткова месціў дадзеныя аб 620 пададзеных галасах, кандыдат Лукашэнка атрымаў 336 галасоў, а кандыдат Саннікаў - 109. Аднак у Цэнтральнай ТВК пратакол ўсё той жа УВК 21 месціў дадзеныя аб 646 пададзеных галасах, 447 галасах за Лукашэнку і толькі 13 галасах за Саннікава. Далей, першапачатковы пратакол УВК 30 ТВК Лельчыцкага раёна утрымліваў дадзеныя аб 1038 зарэгістраваных выбаршчыках, якія падалі 1030 галасоў. Лукашэнка атрымаў 563, а Саннікаў 181 галасоў адпаведна. Аднак у ТВК Лельчыцкага раёна былі прыведзены дадзеныя аб тым, што на УВК 30 было пададзена 1182 галасоў, 827 за Лукашэнку і 35 за Саннікава.

прыхільнікаў “адстойваць свае галасы” мірным чынам на Кастрычніцкай плошчы ў Мінску 19 снежня.

Увечары дня выбараў кандыдату Някляеву не далі дайсці да Кастрычніцкай плошчы, і ён быў жорстка збіты. Ён быў накіраваны ў шпіталь, адкуль яго пасля вывезлі невядомыя. Усе астатнія кандыдаты ў прэзідэнты, за выключэннем дзеючага прэзідэнта, а таксама тысячы дэманстрантаў сабраліся на Кастрычніцкай плошчы. Пяць кандыдатаў у прэзідэнты, у суправаджэнні дэманстрантаў, рушылі ў бок плошчы Незалежнасці, дзе размяшчаецца парламент і ЦВК. Група асоб спрабавала пранікнуць у Будынак Урада і нанесла пры гэтым будынку шкоду. Гэтыя дзеянні былі спыненыя АМАПам (спецпадраздзяленне міліцыі), які выкарыстаў сілу супраць парушальнікаў, а таксама супраць мірных дэманстрантаў. Безразборное прымяненне непрапарцыйнай сілы прывяло да нанясення некалькім дэманстрантам чэрапна-мазгавых траўмаў. Многія дэманстранты пасля пакінулі плошчу, у той час як каля пяці тысяч чалавек засталіся разам з кандыдатамі Рымашэўскім і Саннікавым, якія па чарзе звярталіся да натоўпу.

Напярэдадні поўначы сотні АМАПаўцаў жорстка разагналі дэманстрацыю. Сем[85] кандыдатаў у прэзідэнты, кіраўнікі іх кампаній і давераныя асобы, сотні актывістаў, сярод якіх былі журналісты, прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці і замежныя грамадзяне, былі арыштаваныя падчас альбо адразу пасля дэманстрацыі. Падчас затрымання кандыдат Саннікаў быў жорстка зьбіты. На працягу некалькіх дзён адсутнічала інфармацыя аб некалькіх арыштаваных кандыдатах. 20 снежня прэзідэнт Лукашэнка назваў лічбу ў 639 арыштаваных і пацвердзіў, што кандыдатаў дапытвалі ў месцах зняволення КДБ.[86]

Непасрэдна пасля падзеі ночы пасля выбараў МНВ БДІПЧ/АБСЕ спрабавала дамагчыся сустрэч з судамі і Гарадскім упраўленнем унутраных спраў, але беспаспяхова. Больш таго, пазначаныя ўстановы адмовіліся даць якую-небудзь інфармацыю пра арышты і суды. Улады Беларусі патлумачылі, што на той момант шэраг удзельнікаў «несанкцыянаваных мерапрыемстваў» быў асуджаны судамі да адміністрацыйных арыштаў і штрафаў, акрамя гэтага былі распачатыя крымінальныя справы па факце "масавых беспарадкаў".

На момант 18 лютага 2011 года 41 чалавеку былі прад'яўленыя абвінавачванні і 12 праходзілі па следству як арганізатары[87] і ўдзельнікі [88] несанкцыянаванай дэманстрацыі 19 снежня. На момант публікацыі дадзенай справаздачы, былыя кандыдаты Саннікаў, Статкевіч і Міхалевіч ўсё яшчэ знаходзіліся пад вартай.[89] 29 студзеня кандыдат Някляеў і журналістка Халіп (жонка кандыдата Саннікава) былі вызваленыя з зняволення КДБ і змешчаны пад хатні арышт.[90] 17 лютага актывіст

85 Спадары Кастусёў, Міхалевіч, Някляеў, Рымашэўскі, Саннікаў, Статкевіч і Ус.
86 http://president.gov.by/press104951.html#doc.
87 Артыкул 293 частка 1 Крымінальнага кодэкса прадугледжвае ад 5 да 15 гадоў пазбаўлення волі.
88 Артыкул 293 частка 2 Крымінальнага кодэкса прадугледжвае ад 3 да 8 гадоў пазбаўлення волі.
89 29 снежня кандыдатам Някляеву, Рымашэўскаму, Саннікаву, Статкевічу і 30 снежня кандыдату Міхалевічу былі прад'яўленыя абвінавачванні ў арганізацыі і ўдзеле ў несанкцыянаваным масавым мерапрыемстве 19 снежня. Спадары Кастусёў і Вус праходзяць як падазраваныя па гэтай крымінальнай справе.
90 Пасля, 20 сьнежня кандыдаты Кастусёў і Вус, а 1 студзеня кандыдат Рымашэўскі, былі вызваленыя з-пад ўтрымання ў месцы заключэння КДБ на ўмовах нявыязду з краіны.

кампаніі кандыдата Някляева быў прысуджаны да чатырох гадоў турэмнага зняволення за ўдзел у "масавых беспарадках".

Па наяўных звестках, адміністрацыйныя судовыя слуханні па пытаннях затрыманых праходзілі ў закрытым фармаце, з доступам выключна па судовых лістам. Арыштаваных прысуджалі да выплаты адміністрацыйнага штрафу (30 «базавых адзінак» - прыкладна 265 еўра) альбо арышту на 10-15 сутак за парушэнне палажэнняў аб удзеле і/ці правядзенні масавых мерапрыемстваў.[91]

31 снежня Міністэрства замежных спраў паведаміла, што Рэспубліка Беларусь не будзе аднаўляць мандат Прадстаўніцтва АБСЕ ў Мінску, і Прадстаўніцтва будзе зачынена. 21 студзеня 2011 года Аляксандр Лукашэнка быў прыведзены да прысягі пры уступленні ў пасаду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь на чацвёрты тэрмін.

XVII. РЭКАМЕНДАЦЫІ

Ніжэйследуючыя рэкамендацыі прапаноўваюцца для разгляду уладам, палітычным партыям і грамадзянскай супольнасці Рэспублікі Беларусь у мэтах падтрымкі іх заяўленых намаганняў па паляпшэнні выбарчага працэсу. Дадзеныя рэкамендацыі варта разглядаць як дадатак да папярэдніх рэкамендацыям БДІПЧ/АБСЕ.[92] БДІПЧ/АБСЕ гатова аказаць дапамогу уладам у далейшым паляпшэнні выбарчага працэсу.

A. Прыярытэтныя рэкамендацыі

1. Нягледзячы на паляпшэння, унесеныя ў студзені 2010 года, неабходныя далейшыя заканадаўчыя пераўтварэнні для ліквідацыі прысутнічаючых недахопаў і прывядзення Выбарчага кодэкса ў адпаведнасць з абавязальніцтвамі ў рамках АБСЕ і іншымі міжнароднымі стандартамі па дэмакратычных выбарах. Выбарчы кодэкс павінен змяшчаць дакладныя і падрабязныя працэдуры для ключавых этапаў выбарчага працэсу, сярод іншага па фарміраванні выбарчых камісій, праверцы подпісаў у падтрымку кандыдатаў, падліку галасоў, апрацоўцы вынікаў, а таксама правядзення мабільнага і датэрміновага галасавання. Падобныя змены варта распрацаваць на падставе ранейшых рэкамендацый Сумеснай заявы БДІПЧ/АБСЕ і Венецыянскай камісіі. Важна, каб любы перагляд заканадаўства праходзіў інклюзіўным і празрыстым чынам, з шырокім удзелам прадстаўнікоў палітычных партый, арганізацый грамадзянскай супольнасці і іншых удзельнікаў выбарчага працэсу.

2. Неабходна дамагчыся незалежнасці і бесстароннасці на ўсіх узроўнях выбарчай адміністрацыі. Палітычным партыям варта надаць паўнавартасную магчымасць

[91] Міністр юстыцыі г-н Галаванаў таксама заявіў 21 снежня, што палітычныя партыі і няўрадавыя арганізацыі, якия даручылі сваім членам удзельнічаць у мерапрыемстве пасля выбараў, могуць быць ліквідаваныя. Кіраўнікі зарэгістраваных палітычных партый пасля праінфармавалі Міністэрства юстыцыі аб тым, што «кіруючыя органы партый не прымалі рашэнняў датычна ўдзелу партыяў у несанкцыянаваных мерапрыемствах у дзень выбараў», http://www.minjust.by/ru/site_menu/news?id=726.

[92] Усе справаздачы па выбарах даступныя па адрасу http://www.osce.org/odihr/elections/belarus.

удзельнічаць у працы выбарчых камісій для павышэння празрыстасці і ўзроўню грамадскага даверу. Варта разгледзець магчымасць арганізацыі ўсёабдымнага працэсу кансультацый з удзельнікамі палітычных працэсаў перад намінацыяй і зацвярджэннем складу ЦВК прэзідэнтам. Варта таксама разгледзець магчымасць прадастаўлення поўнага права голасу прадстаўнікам палітычных партый у ЦВК і забяспечыць прызначэнне як мінімум адной трацiны складу камісій ніжэйшага ўзроўню палітычнымі партыямі. Неабходна, каб Выбарчы кодэкс дакладна апісваў крытэры адбору членаў ТВК і УВК, іх старшыняў, намеснікаў старшыняў і сакратароў.

3. Для абароны сумленнасці і крэдыту даверу да выбараў неабходна падвышаная празрыстасць працэсу падліку галасоў і апрацоўкі вынікаў. Для УВК неабходна стварыць выразныя, адкрытыя і празрыстыя працэдуры па падліку галасоў і выконваць іх. Варта разгледзець магчымасць абвяшчэння паметкі на кожным з падлічваемых бюлетэняў і дэманстрацыі бюлетэняў членам камісіі, назіральнікам і прадстаўнікам партый. Падлік галасоў на ўзроўні УВК павінен адбывацца адкрытым чынам. Важна, каб завераныя копіі выніковых пратаколаў распаўсюджваліся сярод тых, хто хоча іх атрымаць, і сістэматычна вывешваліся ў даступным месцы, як таго патрабуе закон.

4. Афіцыйнай абавязкам усіх дзяржаўных органаў улады з'яўляецца забеспячэнне раўнапраўных умоў суперніцтва ўсіх кандыдатаў. Выканаўчыя органы не павінны ўступаць у агітацыйную кампанію на баку таго ці іншага кандыдата, варта забараніць выкарыстоўваць адміністрацыйны рэсурс для прыцягнення прыхільнікаў. Любы выпадак аказання ціску павінен своечасова расследавацца, вінаватыя - несці адказнасць. Акрамя гэтага, існуе неабходнасць па асвятленні дзяржаўнымі СМІ перадвыбарчай кампаніі і кандыдатаў справядлівым, бесстаронням і збалансаваным чынам у адпаведнасці з міжнароднымі рэкамендацыямі і перадавым вопытам.

5. Для адпаведнасці міжнародным стандартам свабоды сходаў, усім суб'ектам выбарчага працэсу варта даць магчымасці належнага выкарыстання права на свабоду сходаў падчас кампаніі. Такім чынам, працэдуру арганізацыі масавых мерапрыемстваў на аснове апавяшчэння варта распаўсюджваць на ўсіх удзельнікаў працэсу, а не толькі на кандыдатаў і іх давераных асоб, а таксама на ўсе мерапрыемствы да і пасля выбараў, а не толькі на агітацыйныя.

6. Для забеспячэння адкрытасці і празрыстасці і ў якасці прызнання таго, што назіранне за выбарамі ахоплівае ўвесь працэс да дня выбараў, падчас дня выбарау і пасля яго, правы мясцовых і міжнародных назіральнікаў варта пашырыць для ахопу названых перыядаў. Варта разгледзець магчымасць прадастаўлення назіральнікам правоў на маніторынг усіх этапаў выбарчага працэсу, уключаючы правы на назіранне за праверкай подпісаў, апрацоўкай вынікаў галасавання і разглядам пост-выбарных спрэчак, а таксама на наведванне пасяджэнняў выбарчых камісій. Назіральнікам і прадстаўнікам партый варта падаць права на атрыманне копій выніковых пратаколаў, што павысіць падсправаздачнасць і празрыстасць працэсу. Указаныя правы варта замацаваць у Выбарчым кодэксе і паўнавартасна выконваць на практыцы.

7. З мэтай прадастаўлення выбаршчыкам магчымасці праверкі дакладнасці вынікаў выбараў, варта сур'ёзна разгледзець магчымасць неадкладнага размяшчэння пратаколаў УВК на сайце ЦВК.

8. Механізмы вырашэння спрэчак па пытаннях выбараў варта ўдасканаліць для прадастаўлення заяўнікам сродкаў эфектыўнай і своечасовай юрыдычнай абароны. Варта прадугледзець магчымасць абскарджання вынікаў выбараў, якія абвяшчае ЦВК, у судзе. Часовыя рамкі для падачы заявы ў суд і для вынясення рашэння судом павінны быць досыць кароткімі для забеспячэння эфектыўнай судовай абароны, і пры гэтым не затрымліваць занадта абвяшчэнне канчатковых вынікаў.

Б. Заканадаўчая база

9. У заканадаўчую базу варта ўнесці змены з мэтай адмены прынцыпа пазбаўлення правоў голаса ў незалежнасці ад цяжару ўчыненага злачынства і працягласці тэрміну зняволення. Грамадзяне, якія адбылі пакаранне, павінны аўтаматычна аднаўляцца ў правах голаса.

10. Варта разгледзець магчымасць павышэння парога для індывідуальных агітацыйных фондаў кандыдатаў з мэтай прадастаўлення кандыдатам магчымасці арганізацыі мэтавых і эфектыўных агітацыйных мерапрыемстваў. На працягу ўсяго выбарчага перыяду павінна быць забяспечана поўная празрыстасць узносаў і выдаткаў, з апублікаваннем звестак аб паступленнях у фонд кандыдата і выдатках.

11. Дзяржаўныя органы заклікаюцца да прыняцця заканадаўчых палажэнняў, якія гарантуюць раўнапраўе мужчын і жанчын ва ўсіх сферах, уключаючы палітычнае і грамадскае жыццё, а таксама да прыняцця асобных дакументаў па гендэрнай роўнасці і папярэджанні дыскрымінацыі, якія б забаранялі прамую і апасродкаваную дыскрымінацыю на аснове полу і гендэрнай ролі.

12. Варта разгледзець магчымасць зняцця патрабавання да яўкі выбаршчыкаў у памеры 50% для прызнання выбараў адбыўшыміся, або, у крайнім выпадку, да апушчэнні яго ў выпадку паўторных выбараў. Гэта ліквідуе магчымасць бясконцага правядзення паўторных выбараў у сувязі з нізкай яўкай.

В. Выбарчая адміністрацыя

13. ЦВК магла б павысіць намаганні па прыняцці выразных і падрабязных працэдур па тых аспектах выбарчага працэсу, якія застаюцца неўрэгуляванымі Выбарчым кодэксам для забеспячэння інклюзіўны, празрыстасці, бяспекі і надзейнасці працэсу і прадастаўлення дакладных правілаў для ніжэйстаячых выбарчых камісій.

14. Колькасць дзяржслужачых, прызначаных членамі ТВК і УВК, уключаючы прадстаўнікоў мясцовых органаў улады, варта абмежаваць. Раней існуючыя іерархічныя прафесійныя адносіны паміж членамі ЦВК і УВК можна было б абмежаваць.

15. Пры навучанні членаў УВК і ТВК перад выбарамі варта паказваць на прыярытэтнае значэнне правілаў падліку галасоў і данясення вынікаў выбараў, а таксама паказваць на неабходнасць празрыстасці і падсправаздачнасці дзеянняў.

Г. Рэгістрацыя кандыдатаў

16. Мінімальная колькасць подпісаў, неабходная для намінацыі кандыдата, магла б быць перагледжана для адпаведнасці перадавому міжнароднаму вопыту і каб не перавышаць аднаго адсотка ад агульнай колькасці зарэгістраваных выбаршчыкаў.

Д. Рэгістрацыя выбаршчыкаў

17. Варта распрацаваць і пастаянна абнаўляць нацыянальны цэнтралізаваны кампутарызаваны рэестр выбаршчыкаў для магчымасці паўсюднай праверкі і абмежавання такіх недахопаў, як магчымасць паўторнай рэгістрацыі.

18. Варта сур'ёзна разгледзець магчымасць устанаўлення крайняга тэрміну на фіналізацыю спісаў выбаршчыкаў напярэдадні выбараў. Унясенне выбаршчыкаў у спісы напярэдадні, але не ў дзень выбараў, можа дапускацца ў якасці выключэння. Працэдуру позняга ўнясення выбаршчыкаў або змяненняў у спісы варта выразна рэгуляваць заканадаўствам, і яна можа патрабаваць рашэння суда.

Е. СМІ

19. Рэдактарская палітыка СМІ выйграе ў выпадку яе вызначэння без умяшання і ціску з боку ўладаў. Журналісты павінны быць у стане асвятляць дзейнасць кандыдатаў і іншыя грамадскія падзеі, уключаючы дэманстрацыі, без страху быць арыштаваным пры выкананні прафесійных абавязкаў.

20. Варта распрацаваць бесстароннюю рэдактарскую палітыку, асабліва ў дачыненні да навінавых праграм, з мэтай збалансаванага, аб'ектыўнага і пэўнага асвятлення.

21. Наглядальнаму Савету ЦВК неабходна сачыць за выкананнем звязаных з дзейнасцю СМІ палажэнняў Выбарчага кодэкса ў ходзе перадвыбарчай кампаніі, уключаючы належнае навінавае асвятленне кандыдатаў дзяржаўнымі і бюджэтнымі СМІ. Варта выразна рэгламентаваць функцыі Назіральнага савета. Уключэнне ў яго склад прадстаўнікоў СМІ і грамадзянскай супольнасці павысіць яго бесстароннасць і давер да яго працы.

22. Ачарненне рэпутацыі варта дэкрыміналізаваць ў адпаведнасці з перадавым міжнародным досведам. У Закон аб СМІ 2010 года варта ўнесці змяненні для забеспячэння поўнай свабоды выказвання ў адпаведнасці з Капенгагенскім дакументам АБСЕ 1990 года і рэкамендацыямі Прадстаўніка АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ.

Ж. ГАЛАСАВАННЕ, ПАДЛІК ГАЛАСОЎ, АПРАЦОЎКА І АБВЯШЧЭННЕ ВЫНІКАЎ

23. Варта разгледзець магчымасць укаранення такіх мер забеспячэння бяспекі, як серыйная маркіроўка пячатак для скрыняў, аднолькавы празрыстыя скрыні, ступені абароны бюлетэняў і унікальныя пячаткі УВК у якасці сродкаў павышэння даверу грамадскасці да выбарчага працэсу.

24. Нягледзячы на прынятыя для павышэння надзейнасці датэрміновага галасавання крокі, неабходныя дадатковыя гарантыі. Яны могуць ўключаць патрабаванні да прысутнасці ўсіх членаў УВК у кожны дзень датэрміновага галасавання, запісы нумароў пячатак ў выніковым пратаколе, стварэнне палажэнняў для кругласутачнай прысутнасці назіральнікаў.

25. Мабільнае галасаванне варта прадастаўляць выключна для выбаршчыкаў, прыкаваных да дома па ўважлівай прычыне. Ад падобных выбаршчыкаў можна патрабаваць падачы заяўкі перад днём выбараў.

З. СКАРГІ І ЗВАРОТЫ

26. Для выбарчых камісій усіх узроўняў варта прапісаць дакладныя і празрыстыя працэдуры разгляду скаргаў і зваротаў. Рашэнні па зваротах заўсёды варта прымаць шляхам адкрытага галасавання ўсіх членаў камісіі для забеспячэння калегіяльнасці і празрыстасці.

27. Усё рашэнні выбарчай камісіі павінны падлягаць аспрэчванню у вышэйстаячай камісіі або судзе. Каб пазбегнуць канфлікту юрысдыкцыі Выбарчы кодэкс павінен дакладна рэгламентаваць месца падачы заяўнікам скаргі. Заяўнік не павінен мець магчымасць выбару юрысдыкцыі.

ДАДАТАК: АФІЦЫЙНЫЯ ВЫНІКІ ВЫБАРАЎ

Республика Беларусь

СВЕДЕНИЯ
о результатах голосования по выборам
Президента Республики Беларусь
19 декабря 2010 года

	Брестская область	Витебская область	Гомельская область	Гродненская область	Минская область	Могилевская область	Город Минск	Республика Беларусь
Общее число избирателей,	1032311	897407	1109170	808028	1104422	834242	1320080	**7105660**
в том числе число избирателей, включенных в списки в день выборов	7502	4204	2133	2191	7255	6200	3798	**33283**
Число избирателей, получивших бюллетени	939879	836276	1034301	734555	1004703	782180	1112882	**6444776**
Число избирателей, принявших участие в голосовании (всего и процент),	**939680**	**835933**	**1034197**	**734503**	**1004594**	**781765**	**1110359**	**6441031**
	91,03%	93,15%	93,24%	90,90%	90,96%	93,71%	84,11%	90,65%
в том числе:								
число избирателей, принявших участие в досрочном голосовании	275216	308762	272806	231676	247027	218235	244353	**1798075**
число избирателей, принявших участие в голосовании по месту нахождения	62756	95363	51980	78458	106574	64765	30418	**490314**
число избирателей, принявших участие в голосовании в день выборов в помещении участка для голосования	601708	431808	709411	424369	650993	498765	835588	**4152642**
Число голосов, поданных против всех кандидатов	45398	33791	83994	25713	79829	25159	123041	**416925**
Число бюллетеней, признанных недействительными	7922	6542	7058	14296	9921	6112	10691	**62542**

Фамилия, инициалы кандидатов в Президенты Республики Беларусь, по которым проводилось голосование в день выборов	Брестская область	Витебская область	Гомельская область	Гродненская область	Минская область	Могилевская область	Город Минск	Республика Беларусь
	Число голосов, поданных за кандидата в Президенты Республики Беларусь (всего и процент)							
Костусёв Г.А.	13500	13863	30416	7534	15902	7286	38498	**126999**
	1,44%	1,66%	2,94%	1,03%	1,58%	0,93%	3,47%	**1,97%**
Лукашенко А.Г.	766059	689407	851127	597667	810825	664314	751158	**5130557**
	81,52%	82,47%	82,30%	81,37%	80,71%	84,98%	67,65%	**79,65%**
Михалевич А.А.	11632	8038	7462	6241	10375	6165	15835	**65748**
	1,24%	0,96%	0,72%	0,85%	1,03%	0,79%	1,43%	**1,02%**
Некляев В.П.	14779	14585	9359	13910	12277	14797	34874	**114581**
	1,57%	1,74%	0,90%	1,89%	1,22%	1,89%	3,14%	**1,78%**
Романчук Я.Ч.	17631	13091	9495	21397	16858	11611	37198	**127281**
	1,88%	1,57%	0,92%	2,91%	1,68%	1,49%	3,35%	**1,98%**
Рымашевский В.А.	12800	9253	7879	9283	9010	7245	15045	**70515**
	1,36%	1,11%	0,76%	1,26%	0,90%	0,93%	1,35%	**1,09%**
Санников А.О.	25778	25717	10157	20570	15198	21004	37995	**156419**
	2,74%	3,08%	0,98%	2,80%	1,51%	2,69%	3,42%	**2,43%**
Статкевич Н.В.	9555	8527	7043	6928	9314	7394	18822	**67583**
	1,02%	1,02%	0,68%	0,94%	0,93%	0,95%	1,70%	**1,05%**
Терещенко В.И.	10072	9950	7453	8389	11690	8802	20408	**76764**
	1,07%	1,19%	0,72%	1,14%	1,16%	1,13%	1,84%	**1,19%**
Усс Д.И.	4554	3169	2754	2575	3395	1876	6794	**25117**
	0,48%	0,38%	0,27%	0,35%	0,34%	0,24%	0,61%	**0,39%**

Крыніца: http://rec.gov.by/pdf/prb2010/sved21.pdf

ІНФАРМАЦЫЯ ПРА БДІПЧ/АБСЕ

Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека (БДІПЧ) з'яўляецца асноўнай арганізацыяй АБСЕ, якая дапамагае краінам-удзельніцам "забяспечыць поўнае выкананне правоў чалавека і асноўных свабод, прытрымлівацца літары закону, падтрымліваць прынцыпы дэмакратыі і (...) будаваць, умацоўваць і абараняць дэмакратычныя інстытуты, а таксама развіваць талерантнасць у грамадстве » (Дакумент Хельсінскага саміту 1992 года). Гэта называюць чалавечым вымярэннем АБСЕ.

БДІПЧ/АБСЕ, якое базуецца ў Варшаве (Польшча), было створана як Бюро па свабодных выбарах на Парыжскім саміце 1990 года пачало сваю дзейнасць у маі 1991. Праз год назва арганізацыі была зменена для таго, каб адлюстроўваць пашыраны мандат, які ўключаў зараз правы чалавека і дэмакратызацыю. Сёння ў арганізацыі працуе 130 супрацоўнікаў.

АБСЕ / БДІПЧ з'яўляецца вядучай арганізацыяй у Еўропе ў галіне **назірання за выбарамі**. Кожны год Бюро каардынуе і арганізуе накіраванне тысяч назіральнікаў для ацэнкі выбараў ў рэгіёне АБСЕ на прадмет адпаведнасці абавязальніцтвам перад АБСЕ, іншым міжнародным стандартам дэмакратычных выбараў і нацыянальнаму заканадаўству. Унікальная методыка дазваляе правесці паглыблены аналіз выбарчага працэсу ў цэлым. З дапамогай праектаў БДІПЧ/АБСЕ дапамагае краінам-удзельніцам палепшыць іх выбарчую сістэму.

Дзейнасць Бюро ў галіне **дэмакратызацыі** ахоплівае: вяршэнства закона, заканадаўчую падтрымку, дэмакратычнае кіраванне, міграцыю і свабоду перамяшчэння, гендэрную роўнасць. Штогод БДІПЧ/АБСЕ рэалізуе шэраг мэтавых праграм дапамогі ў мэтах развіцьця дэмакратычных структур.

АБСЕ/БДІПЧ таксама аказвае садзейнічанне дзяржавам-удзельніцам у выкананні іх абавязацельстваў па абароне правоў чалавека і асноўных свабодаў у адпаведнасці з абавязальніцтвамі перад АБСЕ па чалавечым вымярэнні. Гэта дасягаецца шляхам працы з рознымі партнёрамі ў мэтах развіцця супрацоўніцтва, умацавання патэнцыялу і абмену вопытам у тэматычных галінах, уключаючы правы чалавека ў барацьбе з тэрарызмам, узмацненне абароны правоў чалавека ахвяр гандлю людзьмі, адукацыя ў галіне правоў чалавека, маніторынг і справаздачнасць па правах чалавека, а таксама правы чалавека жанчын і бяспека.

У вобласці **талерантнасці і недыскрымінацыі**, БДІПЧ/АБСЕ аказвае падтрымку краінам-удзельніцам у іх рэакцыі на злачынствы на глебе нянавісці і праявы расізму, ксенафобіі, антысемітызму і іншых формаў нецярпімасці. Дзейнасць у гэтай сферы сканцэнтравана на наступных напрамках: заканадаўства; навучанне праваахоўных органаў; маніторынг, справаздачнасць, назіранне і рэакцыя на злачынствы і інцыдэнты на глебе нянавісці; таксама адукацыйная дзейнасць для усталявання талерантнасці, павагі і ўзаемаразумення.

БДІПЧ/АБСЕ кансультуе краіны-ўдзельніцы па пытаннях палітыкі ў дачыненні да нацыянальнасцяў **рома і сінці**, садзейнічаючы павышэнню магчымасцяў і арганізацыі кантактаў у супольнасцях рома і сінці, што спрыяе ўдзелу асоб гэтых нацыянальнасцяў у рабоце заканадаўчых органаў.

Уся дзейнасць БДІПЧ ажыццяўляецца ў цесным супрацоўніцтве з краінамі-удзельніцамі АБСЭ, арганізацыямі АБСЕ і палявымі місіямі, а таксама з міжнароднымі арганізацыямі.

Больш падрабязная інфармацыя даступная на сайце (www.osce.org/odihr).